

Joanna Klimczak ■

Charakterystyka czynu i sprawcy kradzieży na przykładzie postępowań sądowych

Characteristics of the crime of theft and its perpetrator based on court proceedings

Abstrakt: Przedmiotem tekstu jest porównanie współczesnej charakterystyki czynu i sprawców kradzieży z ich obrazem sprzed transformacji w Polsce. W tym celu zestawiono wyniki dwóch badań aktowych spraw sądowych kradzieży – z 2017 r. oraz z 1979 r. Zabieg ten umożliwił porównanie przedmiotu kradzieży, sposobu ich popełnienia, sylwetek sprawców, a także zastosowanych środków reakcji karnej. Zebrany materiał ukazał zarówno zmiany, jak i prawidłowości w porównywanych sprawach.

Słowa kluczowe: kradzież, badania aktowe, sprawca kradzieży

Abstract: This article compares the features of contemporary theft and its perpetrators with the characteristics of theft before the transformation in Poland. For this purpose, two studies on theft were compared – one from 2017 and one from 1979. This procedure made it possible to compare the objects of theft, the way it is perpetrated, the characteristics of its perpetrators, and the methods by which it is detected, as well as the punitive measures applied. The material gathered showed both differences and consistencies in the compared cases.

Keywords: theft, larceny, thief, shoplifting

Wstęp

Przestępstwo kradzieży jest jednym z najstarszych przestępstw znanych ludzkości. Co prawda pierwsze kodyfikacje prawne nie zawierały prostej postaci kradzieży (ustawa dwunastu tablic, kodeks Hammurabiego), jednak tłumaczy się to „zarówno oczywistością karalności takiego czynu, jak i jego uregulowaniem w dotychczasowym prawie zwyczajowym, którego zmieniać nie zamierzano”¹. Znana jako siódme przykazanie dekalogu „Nie kradnij”, karana na przestrzeni wieków w bodaj każdy możliwy sposób – od kary śmierci, poprzez kary cielesne, aż do kary grzywny², zajmuje niezmiennie główne miejsce w zjawisku przestępczości. Zmiany karania sprawców kradzieży w prawie polskim były przedmiotem badań Władysława Abrahama opublikowanych w 1882 r.: „Jakkolwiek już najdawniejsze dyplomata zaliczają kradzież do przestępstw najcięższych, zwąc ją *causa criminalis* i kładąc zaraz po morderstwie, to jednak wedle wszelkiego prawdopodobieństwa była ona w XII i XIII wieku przestępstwem prywatnym i karano ją tylko grzywnami, a to od najwyższej «siedmdziesiąt» aż do najniższej «trzysta» [...] Niebawem jednak, bo już w końcu XIII w., straciła po części kradzież ten swój charakter przestępstwa prywatnego i cięższymi obłożoną została karami”³.

Obecnie jesteśmy świadkami spadku nasilenia przestępczości, który jest szczególnie widoczny w przypadku przestępstw przeciwko mieniu – z blisko 85% ogółu przestępczości w Polsce w r. 1990 do ok. 54% w r. 2007 z dalszą tendencją spadkową⁴. Wśród możliwych przyczyn tego zjawiska kryminolodzy wymieniają m.in. zmiany demograficzne, a także nowe formy kontroli społecznej bądź nowe formy przestępstw (m.in. tzw. cyberprzestępczość)⁵. Zmiana struktury przestępczości nie zmienia jednak faktu wciąż przeważającego udziału przestępstw przeciwko mieniu na tle pozostałych⁶. Co istotne, w ramach przestępczości przeciwko mieniu

¹ M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 222–316* [Penal Code. Particular Part. Vol. II. Commentary on the Articles 222–316], Warszawa 2013, s. 510.

² O karaniu kradzieży na ziemiach polskich zob. W. Abraham, *Pojęcie i stanowisko kradzieży w prawie polskim* [The Notion and Position of Theft in Polish Law], Kraków 1882.

³ Ibidem, s. 8.

⁴ A. Siemaszko (red.), *Atlas przestępczości w Polsce 4* [An Atlas of Crime in Poland 4], Oficyna Naukowa, Warszawa 2009, s. 18. W 2012 r. odsetek przestępstw przeciwko mieniu wyniósł 53,5% ogółu przestępczości w Polsce, por. idem (red.), *Atlas przestępczości w Polsce 5* [An Atlas of Crime in Poland 5], Oficyna Naukowa, Warszawa 2015, s. 17.

⁵ O koncepcjach tłumaczących zjawisko spadku przestępczości zob. np. A. Kossowska, *Zmiana społeczna a przestępczość – wzajemne związki, uwarunkowania, konsekwencje* [Social change and crime – mutual relationships, conditions, and consequences] [w:] K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzeplińska, P. Wiktorska, D. Wójcik, D. Woźniakowska-Fajst, *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce* [The Socio-Political Context of Contemporary Crime in Poland], Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa 2013, s. 100–101.

⁶ Przestępstwa przeciwko mieniu „tradycyjnie stanowią przeważającą część wszystkich popełnianych przestępstw, co pozwala przyznać im status przestępstw najpowszechniejszych” – L. Gardocki,

większość przestępstw stwierdzonych stanowi kradzież cudzego mienia ruchomego (art. 278 § 1 Kodeksu karnego⁷) – w 2012 r. było to 38,5%⁸. Mówiąc o kradzieżach, nie można także zapomnieć o ich szacowanym udziale w grupie „ciemnej liczby” przestępstw. Jak powszechnie wiadomo, statystyka przestępczości nie jest w stanie uchwycić ich pewnej liczby, czyli tych, o których pokrzywdzeni nie informują organów ścigania bądź – z różnych względów – mimo zgłoszenia właściwe organy nie podejmują reakcji. W tej grupie zdecydowanie znajdują się kradzieże⁹. W Polskim Badaniu Przestępczości przeprowadzonym w 2007 r.¹⁰ zawarte były pytania odnoszące się do zgłaszalności przestępstw w pięciu kategoriach: rozbój, pobicie, włamanie, kradzież samochodu, kradzież z samochodu oraz inna kradzież (np. kieszonkowa, kradzież telefonu komórkowego, roweru). Okazało się, że „spośród rozpatrywanych czynów najniższa jest raportowalność innych rodzajów kradzieży (np. kieszonkowej). W skali całego kraju zgłasza się jedynie 37% takich czynów, co przekłada się na niezmiernie wysoką – przeszło 60% – ciemną liczbę”¹¹. Jednym z głównych powodów niezgłaszania przez ofiary o dokonanych kradzieżach jest ich niewiara w skuteczne działanie organów ścigania – wykrycie sprawcy i odzyskanie utraconego mienia¹².

Podsumowując, można przychylić się do tezy, że „przestępczość w naszym kraju to przede wszystkim przestępczość przeciwko mieniu, a w szczególności kradzież, która w praktyce stanowi co drugie popełniane przestępstwo”¹³.

Mimo to zdecydowana większość opracowań kryminologicznych skupia się wokół pozostałych form przestępczości przeciwko mieniu, takich jak rozboje i kradzieże z włamaniem czy szczególnego rodzaju kradzieże, jakimi są kradzieże samochodów¹⁴. Mimo skali problemu klasyczne kradzieże nie doczekały się wciąż

Przestępstwa przeciwko mieniu, s. 126, za: R. Zawłocki (red.), *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarce. System Prawa Karnego*. T. 9 [Crimes against Property and Economic Crime. Criminal Legal System. Vol. 9], C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 46.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [Act of 6 June 1997 – Criminal Code], Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, dalej: k.k.

⁸ A. Siemaszko (red.), *Atlas przestępczości w Polsce* 5, op. cit., s. 17.

⁹ Por. L. Lernell, *Zarys kryminologii ogólnej* [An Outline of General Criminology], Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 84.

¹⁰ A. Siemaszko, *Geografia występku i strachu* [The Geography of Vice and Fear], Łośgraf, Warszawa 2008.

¹¹ Ibidem, s. 37.

¹² Por. A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo mienia prywatnego* [Theft and the Offence of Fencing Private Property], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985, s. 34.

¹³ R. Zawłocki (red.), *Przestępstwa...*, op. cit., s. 50.

¹⁴ Z. Bożyczko, *Kradzież z włamaniem i jej sprawca* [Burglary and the Burglar], Warszawa 1970; A. Frydel, *Przestępstwo rozboju w świetle kryminalistyki i kryminologii* [Robbery in the Light of Forensics and Criminology], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974; W. Pływaczewski (red.), *Kradzieże samochodów. Studia i materiały* [Auto Theft. Studies and Materials], Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1993; H. Kołakowska-Przełomiec (red.), *Przestępstwa kradzieży z włamaniem. Studium kryminologiczne* [Crimes of Burglary. A Criminological Study], Instytut Nauk Prawnych PAN,

aktualnego i odrębnego opracowania. Dostępne nieliczne monografie obejmują lata, gdy stosowany był Kodeks karny z 1969 r.¹⁵ Z tego względu rozważania i propozycje zmian zawarte w tych pracach odnoszą się do ówczesnej ustawy, co powoduje, że nie są już dziś w dużym stopniu aktualne.

Prezentowane w dalszej części artykułu wyniki badania mają na celu przybliżenie sylwetki sprawcy i czynu kradzieży. Ponadto autorka podejmuje próbę sprawdzenia tego, czy i w jaki sposób zmieniły się kradzieże i ich sprawcy na przestrzeni lat sprzed i po transformacji w Polsce z 1989 r.

Jak pisze Anna Kossowska: „Pojęcie «zmiany społecznej» znajduje zastosowanie w opisie bardzo różnych procesów społecznych, zarówno przebiegających w skali makro, jak i dających się zaobserwować na poziomie społeczności lokalnych. O zmianie społecznej w jej związkach z przestępczością mówimy zatem, gdy analizujemy skutki takich wydarzeń, jak wojny, rewolucje, procesy zmian ustrojowych przebiegające w sposób pokojowy, procesy industrializacji i urbanizacji, względnie zmiany koniunktury gospodarczej. W kontekście tym mamy także często na myśli masowe migracje, rewolucyjne zmiany technologiczne (z ich wszelkimi konsekwencjami), zmiany demograficzne, zmiany stylów życia, organizacji rynku pracy, sposobu pełnienia ról społecznych czy wreszcie umiędzynarodowienie problemów społecznych”¹⁶.

Oprócz zmian w kodyfikacji karnej na przestrzeni ostatnich kilku dekad w Polsce¹⁷ zaszły istotne zmiany społeczne i polityczne¹⁸, takie jak np. zmiana ustroju z socjalistycznego na kapitalistyczny – „Transformacja ustrojowa roku 1989 przyniosła szereg zmian o charakterze politycznym i gospodarczym, przy czym niektóre z konsekwencji tych zmian okazały się nieoczekiwane i bolesne”¹⁹. Oczywiście przemiany te odnoszą się nie tylko do Polski. Wolfgang Rau wyróżnił trzy rodzaje zmian, które towarzyszyły okresowi przemian w państwach Europy Centralnej²⁰: zmiana polityczna (przejście od państwa autorytarne do państwa

---

Warszawa 1996; M. Kucharski, *Modus operandi sprawców przestępstw kradzieży z włamaniem* [Modus operandi of burglary], Warszawa 2016 [niepublikowana praca doktorska].

¹⁵ Zob. A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit.; J. Szumski, *Polityka karna wobec sprawców drobnych kradzieży* [Criminal Policy against the Perpetrators of Petty Theft], Ossolineum, Wrocław 1986.

¹⁶ A. Kossowska, *Zmiana...*, op. cit., s. 73–74.

¹⁷ Zmiany w kodyfikacji karnej zostały opisane w części „Karanie sprawców kradzieży”.

¹⁸ J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia* [Criminology], Arche, Gdańsk 2007, s. 256–257.

¹⁹ A. Kossowska, *Zmiana...*, op. cit., s. 94.

²⁰ Por. W. Rau, *Countries in transition. Effects of political, social and economic change on crime and criminal justice*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 1999, t. 7, nr 4, s. 356, za: K. Buczkowski, *Wpływ zmian społecznych na kształt i dynamikę przestępczości gospodarczej – zarys problematyki* [w:] K. Buczkowski, W. Klaus, P. Wiktorska, D. Woźniakowska-Fajst (red.), *Zmiana i kontrola. Społeczeństwo wobec przestępczości* [Change and Control. Society against Crime], Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 231.

demokratycznego), zmiana ekonomiczna (przekształcenie struktury: od własności państwowej do własności prywatnej) i zmiana społeczna (przejście z państwa, w którym władza zapewnia pracę i zabezpieczenie socjalne, na rzecz inicjatywy gospodarczej obywateli). Zmiany te łączą się ze sobą i wzajemnie na siebie oddziałują. Jak zauważa Konrad Buczkowski, ich wpływ ma duże znaczenie dla przestępczości gospodarczej²¹. Będą one również wpływać na zwykłe kradzieże – „skoro ekonomiczne warunki wpływają na prawie wszystkie aspekty społecznego życia, to musi istnieć również związek między nimi a zjawiskiem przestępczości”²². Zmiany, jakim ulegał system gospodarczy i towarzyszące mu zjawiska, „powodują zmiany na rynku pracy, pojawia się strukturalne bezrobocie”²³. O wpływie tych czynników na przestępczość m.in. złodziei kieszonkowych pisał już w 1962 r. Zbigniew Bożyczko: „Ustrój kapitalistyczny wraz z jego założeniami politycznymi i gospodarczymi nieuchronnie pchał setki i tysiące osób na drogę przestępczości wbrew ich woli. K. Marks, analizując w *Kapitale* przyczyny zejścia na drogę przestępczą w ustroju kapitalistycznym, pisał: «[...] ludzie ci przemieniali się masowo w żebraków, rozbójników i włóczęgów, czasem pod wpływem własnych skłonności, częściej zaś pod naciskiem okoliczności». Armia bezrobotnych była tym rezerwuarem, który stale zasiliał środowiska przestępcze, a więc i środowisko kieszonkowców także. Kryzysy gospodarcze pogłębiały ten stan rzeczy”²⁴.

Dziś wiadomo, że nie ma bezpośredniego, uniwersalnego związku między bezrobociem a poziomem przestępczości. Zwłaszcza jeśli mówimy o przestępczości przeciwko mieniu, jej sprawcami są bowiem zarówno ludzie biedni, jak i bogaci (np. tzw. białe kołnierzyki). Badaniom tej relacji poświęciła uwagę Anna Kiersztyn, która analizowała związki bezrobocia, ubóstwa i przestępczości na podstawie wojewódzkich statystyk policyjnych z lat 1991–1998 oraz wybranych czterech społeczności lokalnych²⁵. Autorka podsumowuje swoje badania tak: „ogólnie rzecz biorąc źródeł obecnego przestrzennego zróżnicowania przestępczości w Polsce upatrywać należy przede wszystkim w czynnikach historycznych (urbanizacja, migracje), które związane są z osłabieniem mechanizmów nieformalnej kontroli społecznej, sytuacja ekonomiczna zaś poszczególnych zbiorowości terytorialnych sama w sobie posiada relatywnie niewielkie znaczenie”²⁶. Autorka wykazała, że o ile bezrobocie nie ma przełożenia na częstość występowania przestępczości, o tyle pewne zależności można zauważyć w związku z jakością zatrudnienia – m.in. wysokością średniej

²¹ Zob. K. Buczkowski, *Wpływ...*, op. cit.

²² J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, op. cit., s. 245.

²³ Ibidem, s. 256.

²⁴ Z. Bożyczko, *Kradzież kieszonkowa i jej sprawca* [Pickpocketing and the Pickpocket], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1962, s. 78.

²⁵ A. Kiersztyn, *Czy bieda czyni złodzieja? Związki między bezrobociem, ubóstwem a przestępczością* [Does Poverty Beget Thieves? Connections Between Unemployment, Poverty, and Crime], Wydawnictwa UW, Warszawa 2008.

²⁶ Ibidem, s. 359.

pensji czy stabilnością zatrudnienia. Zdecydowanie w tym zakresie nastąpiły duże zmiany na przełomie systemu socjalistycznego i kapitalistycznego. Idąc tym tropem, można doszukiwać się (oczywiście biorąc pod uwagę inne współwystępujące czynniki) pewnych związków między zmianą sytuacji ekonomicznej a przestępczością. Sytuacja ta dotyczy m.in. bezpośrednio polskich rodzin²⁷. Zmiana modelu rodziny, możliwości zatrudnienia, zagrożenie bezrobociem i wzrost oczekiwań co do tego, co „trzeba mieć”, czyli wszechobecny konsumpcjonizm, to niektóre elementy, które wymagają dostosowania się przez ludzi do coraz to innych sytuacji. Zdaje się, że szczególnie wzrost znaczenia posiadanych dóbr może mieć odbicie w przestępczości przeciwko mieniu. Problem bezrobocia stanowi także zagrożenie dla kolejnych pokoleń, które od dziecka poznają smak „życia na zasiłkach”, co może wpływać na wzmocnienie postawy „to mi się należy” kosztem „muszę na to zapracować”. Konfrontacja z jednej strony kultury konsumpcji, a z drugiej życia „na garnuszku państwa” może prowadzić do wyboru drogi przestępczej jako najłatwiejszej drogi do celu.

Kolejnym rodzajem zmian, które bezspornie są domeną końca XX w. oraz pierwszych lat XXI w., jest nieustający rozwój możliwości technologicznych. Wpływ tych zmian na przestępczość był już widoczny dla autorów z początku XX w.: „Makarewicz spostrzegł, że wraz z postępem technicznym [...], rozwojem przemysłu pojawiają się nowe przedmioty, wartości materialne, a na ich tle – nowe formy więzi społecznych, które stają się przedmiotem zamachów przestępczych”²⁸. Zmiany technologiczne wpływają na zmianę kontroli społecznej, sposób działania organów ścigania i samą przestępczość – wszechobecny monitoring²⁹, Internet i media społecznościowe jako płaszczyzna kontaktu i nowe pole dla przestępczości, aukcje internetowe zamiast paserów, telefony komórkowe z usługą GPS. Te i inne nowe możliwości mogą wpływać na to, jak dziś można kraść oraz „łapać” sprawców kradzieży.

Zmiany technologiczne, takie jak coraz szersze wprowadzanie monitoringu wizyjnego są związane m.in. z walką z nagminnymi kradzieżami sklepowymi. Nie jest to zjawisko nowe, ale zdecydowanie zmieniające się – zarówno jeśli idzie

²⁷ Por. A. Kossowska, *Zmiana...*, op. cit., s. 97.

²⁸ J. Makarewicz, *Źródła przestępstwa* [Sources of Crime], Warszawa 1913, za: L. Lernell, *Współczesne zagadnienia polityki kryminalnej* [Contemporary Issues of Criminal Policy], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978, s. 68.

²⁹ „Zwiększa się też popyt na systemy monitoringu wizyjnego (ang. *closed circuit television* – CCTV). Liczba systemów i pracujących w ich ramach kamer jest nieznaną – podejmowane były liczne próby przybliżenia skali zjawiska. Najgłośniejszym było oszacowanie dokonane w Wielkiej Brytanii przez C. Norrissa – socjologa zajmującego się technologiami nadzoru. Według niego w 2002 roku liczba kamer wynosiła ponad 4,2 miliona. Sam C. Norris nazywa je *guestimation* – łącząc słowa *guess* – zgadywać i *estimation* – szacować, wskazuje na istotne ograniczenia przyjętej «metody». Inni autorzy w 2011 roku oszacowali liczbę kamer w Wielkiej Brytanii na ponad dwa razy mniej – 1,85 miliona” – P. Waszkiewicz, *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej* [A Treatise on Effective Crime Prevention], Towarzystwo Inicjatyw Prawnych i Kryminalistycznych Paragraf 22, Warszawa–Newark 2015, s. 44.

o liczbę kradzieży, jak i sposoby ochrony przed nimi. O zjawisku kradzieży sklepowych jako „nowym zjawisku kryminalnym typu ekonomicznego” pisał w 1978 r. Leszek Lernell: „Kradzież jest wprawdzie przestępstwem datującym się od dawien dawna, a kradzież sklepowa, pod względem swych objawów zewnętrznych, nie różni się niczym od tradycyjnych form zaboru mienia. Atoli i to zjawisko znamienne jest pewnymi nowymi rysami, które trzeba dokładnie badać i uwzględnić w planowaniu akcji polityki kryminalnej. [...] Kradzieże sklepowe (*shop-lifting*) stają się plagą masową, a będą się rozrastały w miarę wypierania przez wielkie magazyny, mniejszych placówek handlowych. Proces ten – w związku z ostrą konkurencją – posuwa się ciągle naprzód. [...] Rozważania te odnoszą się, rzecz jasna do sytuacji w rozwiniętych krajach kapitalistycznych. Mamy oczywiście i u nas zjawisko „kradzieży sklepowych”, zwłaszcza w wielkich domach towarowych, w sklepach samoobsługowych (w „Samach” czy „Supersamach”). [...] Aparatura telewizyjna nie jest zazwyczaj stosowana jako instrument kontroli, co ma swoje wyraźne ujemne strony. Po pierwsze – wykrywalność jest niewielka. [...] Po drugie – przy braku systemu inwigilacji elektronicznej (bardzo kosztownej) kontrolę sprawuje personel, nie zawsze w sposób dyskretny i subtelny”³⁰.

Obecnie okazuje się, że założenie poprawienia efektywności prewencji kryminalnej przy wykorzystaniu monitoringu wizyjnego nie znajduje potwierdzenia w praktyce³¹. Pozostawanie jednak przy jego stosowaniu tłumaczone jest m.in. tym, że nagrania z monitoringu są cennym dowodem wykorzystywanym na potrzeby postępowań sądowych³². Pomijając zmianę w oczekiwaniach towarzyszących stosowaniu monitoringu wizyjnego, wciąż brak rzetelnych badań ewaluacyjnych, które zweryfikowałyby jego wpływ na przestępczość.

1. Problem badawczy i badanie porównawcze

W ramach zarysowanego we wstępie kontekstu historycznego, społecznego i kulturowego zjawiska współczesnej kradzieży pospolitej wyłania się kilka najważniejszych problemów badawczych.

1. Jak wygląda obecnie i jak wyglądało dawniej zjawisko kradzieży?
2. Kim są obecnie i kim byli dawniej sprawcy kradzieży?
3. Jak wygląda reakcja karna wobec kradzieży i jej sprawców?

³⁰ L. Lernell, *Współczesne...*, op. cit., s. 75–78.

³¹ Zob. P. Waszkiewicz, *Monitoring wizyjny miejsc publicznych w dużym mieście na przykładzie Warszawy. Próba analizy kosztów i zysków* [Visual monitoring of public places in a big city on the example of Warsaw. An attempt of cost and profit analysis], „Archiwum Kryminologii” 2012, t. XXXIV.

³² „Dzieje się tak nawet w sytuacji, w której Scotland Yard oficjalnie poinformował, że system monitoringu pomaga rozwiązać tylko 3% rozbojów ulicznych i jego wykorzystanie nazwał «kompletnym fiaskiem»” – ibidem, s. 272.

Wskazane problemy badawcze oraz opisany kontekst zmiany społecznej pozwalają postawić wstępną hipotezę, że zmiany społeczne, ekonomiczne, kulturowe i technologiczne ostatnich lat zmieniają bezpośrednio przedmiot kradzieży, sylwetkę typowego sprawcy kradzieży oraz formy reakcji na to przestępstwo, w tym pracę policji i wymiaru sprawiedliwości.

Do odpowiedzi na tak postawione pytania badawcze posłużyło przeprowadzone przez autorkę badanie akt sądowych spraw kradzieży, którego metodologia zostanie omówiona w następnym rozdziale. W celu przybliżenia tego, jak obecny obraz badanego zjawiska przystaje do tego sprzed lat, zestawiono uzyskane wyniki z badaniem spraw kradzieży z 1979 r. opisanym w monografii pod redakcją Andrzeja Marka pt. *Kradzież i paserstwo mienia prywatnego*³³. Celem uzasadnienia wyboru tego badania do porównania wypadła przybliżyć pewne szczegóły tej publikacji. Autorzy przeprowadzili badanie na próbie 384 spraw karnych³⁴, rozpoznanych w 1979 r., zakończonych prawomocnymi wyrokami, w tym 190 spraw o kradzież zwykłą (art. 203 d.k.k.), 89 spraw o kradzież z włamaniem, 38 spraw o kradzież szczególnie zuchwałą (art. 208 d.k.k.) i 67 spraw o paserstwo (art. 215 i 216 d.k.k.). Obowiązujący ówczesnie Kodeks karny zawierał rozróżnienie przestępstw przeciwko mieniu na trzy grupy: przeciwko mieniu społecznemu, przeciwko mieniu prywatnemu oraz przeciwko mieniu zarówno społecznemu, jak i prywatnemu. Jak wskazują autorzy, jedynie przestępstwo kradzieży w podstawowej postaci (art. 203 d.k.k.) dotyczyło wyłącznie mienia prywatnego. Do pozostałych przestępstw „ma zastosowanie trzecia grupa przepisów tj. obejmujących mienie zarówno społeczne jak i prywatne (art. 208, 215–216 d.k.k.)”³⁵. W monografii każdy z badanych czterech rodzajów przestępstw został oddzielnie omówiony w poszczególnych rozdziałach – każdy z nich zawierał rozważania teoretyczne oraz wyniki badań akt omawianego w danym rozdziale przestępstwa. Dzięki temu zabiegowi oddzielone zostały wyniki badań aktowych poszczególnych typów przestępstw i dziś możliwe jest porównanie z nimi współczesnych spraw, np. kradzieży cudzego mienia. Tak więc w rozdziale poświęconym kradzieży autorzy zaprezentowali wyniki badania 190 akt spraw karnych, w których stwierdzono 211 kradzieży mienia prywatnego, za które skazanych zostało 215 sprawców. Znajdziemy w nim charakterystykę przedmiotu kradzieży, wartości skradzionego mienia, sposoby dokonania kradzieży, motywy działania sprawców oraz charakterystykę sprawców (wiek, wykształcenie, płeć, stan cywilny, pochodzenie społeczne, dotychczasowa

³³ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit.

³⁴ Akta spraw pochodziły z pięciu sądów rejonowych: w Katowicach, Będzinie, Białymstoku, Piotrkowie Trybunalskim i Włocławku. Ich dobór autorzy opisali następująco: „Dwa pierwsze sądy reprezentują rejony Polski typowo przemysłowe, trzy następne – przemysłowo-rolnicze, a poza tym dwa z tych sądów są duże – o dużym wpływie spraw (Katowice, Białystok), z których wybrano co trzecią dostępną sprawę. Z trzech pozostałych sądów wzięto do badań wszystkie sprawy (Będzin) lub co drugą dostępną (Piotrków Tryb., Włocławek)” – ibidem, s. 5.

³⁵ Ibidem, s. 7.

karalność, zatrudnienie, wysokość uzyskiwanych dochodów, sytuacja rodzinna i opinia w środowisku) oraz charakterystykę osób pokrzywdzonych.

Tak jak zaznaczono na wstępie, jest to badanie przeprowadzone na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., co powoduje pewne rozbieżności w rozumieniu omawianego zjawiska, a zatem jego dokładne porównanie do warunków dzisiejszych nie jest doskonałe. Najbardziej istotną różnicą w tym względzie jest ograniczenie autorów tego badania do kradzieży mienia prywatnego. Ówczesna ustawa różniła bowiem kradzież mienia prywatnego i społecznego. Jednakże to, co jest wadą, jest także zaletą, ponieważ takie porównanie daje możliwość spojrzenia na kradzież i jej sprawcę w świetle dwóch różnych reżimów prawnych (Kodeks karny z 1969 r. i z 1997 r.), ale także przed zaistniałymi w Polsce zmianami omówionymi w pierwszej części tego artykułu oraz po nich. Ponadto jest to badanie empiryczne sprawców i czynu kradzieży na podstawie akt sądowych, co stanowi idealny punkt odniesienia do wyników badań przeprowadzonych przez autorkę niniejszego artykułu.

2. Badanie własne – metodologia

Prezentowane w następnym części artykułu wyniki dotyczące współczesnych kradzieży pochodzą z przeprowadzonego przez autorkę badania aktowego w ramach projektu „Efektywność karania za przestępstwa przepołowione na przykładzie kradzieży” w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości w 2017 r.³⁶ Przedmiotem badania były prawomocnie zakończone sprawy sądowe. Żeby tego typu sprawa trafiła do sądu, musi zostać sporządzony akt oskarżenia lub wnioski o ukaranie, a więc sprawca musi zostać wykryty, a jego wina musi zostać dowiedziona. Dzięki temu materiał zawarty w tych sprawach jest najbardziej wiarygodny i zawiera najwięcej informacji o czynie i sprawcy w porównaniu np. z aktami spraw zakończonych w inny sposób³⁷ lub z innymi źródłami informacji o przestępstwach (jak doniesienia medialne, relacje świadków, sprawców, ofiar czy przedstawicieli organów ścigania). Z drugiej strony, jak wiadomo, jest to zawężony obraz przestępczości

³⁶ Por. J. Klimczak, M. Czapliński, *Efektywność karania za przestępstwa przepołowione na przykładzie kradzieży*, raport z badań Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości [The Effectiveness of Punishing for Double Crimes. A Case Study of Theft, a Report from the Institute of Justice], 2017, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/kolor_IWS_Czapliński-M.-Klimczak-J._Efektywność-karania-...-na-przykładzie-kradzieży.pdf [dostęp: 30.12.2018].

³⁷ Por. np. „Najbardziej nadają się do badań akta, w których zapadły orzeczenia skazujące. Są one nie tylko bogatsze w informacje o przestępstwie i przestępcy, ale co jest najważniejsze, zawierają dane bardziej wiarygodne, które przeszły już przez weryfikację organu orzekającego” – W. Świda, *Kryminologia* [Criminology], Wydawnictwo PWN, Warszawa 1977, s. 64.

kradzieży³⁸, nie uwzględnia bowiem przestępstw niezgłoszonych, niewykrytych i takich, których nie udało się udowodnić w toku postępowań przygotowawczych. Dlatego więc należy mieć na uwadze, że omawiane wyniki dotyczą sprawców kradzieży, którzy odpowiadali za swój czyn przed sądem.

Badanie zostało przeprowadzone na dobranej losowo próbie akt z dwóch rodzajów spraw – wykroczeń (art. 119 § 1 k.w.) i przestępstw (art. 278 § 1 k.k.) kradzieży. Ich losowanie przeprowadzono metodą warstwową. W pierwszym etapie ogólną liczbę 318 sądów rejonowych podzielono na 3 warstwy ze względu na uporządkowaną ogólną liczbę osądzonych w 2016 r. spraw kradzieży dwóch rozpatrywanych kategorii. Warstwa 1 – 213 sądów małych, warstwa 2 – 71 sądów średnich, warstwa 3 – 33 sądy duże. Drugi etap zakładał proporcjonalne losowanie 22 spośród 318 sądów. Z każdej warstwy przeprowadzono losowanie proste w programie SPSS. Do próby weszło 9 sądów małych, 7 średnich i 6 dużych³⁹. Dla tak wylosowanej próby sądów w trzecim etapie dobrano z każdego sądu liczbę spraw proporcjonalną do liczby załatwień spraw kradzieży każdego rodzaju, przy założeniu stworzenia dwóch osobnych prób po ok. 200 spraw. Ze względu na dużą liczbę potencjalnych spraw do zbadania zrezygnowano z zapytania sądów o sygnatury oraz z ich losowania. W to miejsce zwrócono się do wylosowanych sądów o przysłanie do siedziby Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości określonej⁴⁰ liczby spraw, które zakończyły się prawomocnie (niezależnie od tego, czy uprawomocniły się w I czy w II instancji) i w których postępowania wykonawcze zakończyły się w 2016 r. jako ostatnie. Zakładając, że dzień zakończenia postępowania w żaden sposób nie różnicuje tych spraw, można przyjąć, że sprawy te nie są inne od typowych spraw rozpatrywanych w danych sądach. W ten sposób zminimalizowany został problem prawdopodobnego wpływu pracowników sądów co do wyboru spraw przekazywanych do badania. Łącznie analizie poddano 420 akt sądowych.

Dane potrzebne do charakterystyki kradzieży i ich sprawców pochodzą z dokumentacji zebranej w aktach. Najwięcej informacji uzyskać można było z protokołów zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, gdzie pokrzywdzony opisywał

³⁸ Wskaźnik wykrycia przestępstwa kradzieży w Polsce utrzymuje się od 2010 r. na poziomie 30%, który jest najwyższy od 1999 r., zob. *Kradzież rzeczy cudzej* [Stealing other people's belongings], www.statystyka.policja.pl, <http://www.statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/7-wybranych-kategorii-p/kradziez-cudzej-rzeczy/121942,Kradziez-cudzej-rzeczy.html> [dostęp: 14.09.2017].

³⁹ Wylosowane sądy: Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia, Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków, Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieście, Sąd Rejonowy w Gliwicach, Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy, Sąd Rejonowy dla Łodzi-Widzewa, Sąd Rejonowy Lublin-Wschód z siedzibą w Świdniku, Sąd Rejonowy w Będzinie, Sąd Rejonowy w Nowym Sączu, Sąd Rejonowy w Grójcu, Sąd Rejonowy w Świnoujściu, Sąd Rejonowy w Wodzisławiu Śląskim, Sąd Rejonowy w Mińsku Mazowieckim, Sąd Rejonowy w Nysie, Sąd Rejonowy w Ostródzie, Sąd Rejonowy w Węgrowie, Sąd Rejonowy w Hrubieszowie, Sąd Rejonowy w Mławie, Sąd Rejonowy w Nakle nad Notecią, Sąd Rejonowy w Działdowie, Sąd Rejonowy w Lubartowie, Sąd Rejonowy w Łobzie.

⁴⁰ Dobranej liczby spraw dla każdego sądu – etap trzeci doboru próby.

sytuację, co do której podejrzewa (lub wie), że został okradziony, a także protokoły przesłuchania świadków (te nie zawsze były zbierane przez policję) i wyjaśnienia podejrzanego (o ile podejrzany nie odmówił składania wyjaśnień). Innymi dokumentami były np. karty karne sprawców, protokoły posiedzenia sądu oraz orzeczenie sądu. Najbardziej obszernym źródłem informacji o czynie i sprawcy jest oczywiście uzasadnienie wyroku sądu, jednak w badanych aktach zostało ono sporządzone jedynie w 17 sprawach (4%).

Jak już wspomniano, omawiane w następnych rozdziałach wyniki badania własnego autorki będą porównywane do zbadanych spraw z 1979 r. o kradzieżach zwykłą (art. 203 d.k.k.), spośród których autorzy stwierdzili 211 wypadków kradzieży mienia prywatnego⁴¹. Łącznie w tych sprawach znalazło się 215 sprawców. Dla ułatwienia narracji badanie to będzie nazywane w tekście „monografią”.

W aktualnym badaniu porównywane będą ze sobą także kradzieże stanowiące wykroczenie i przestępstwo. Jednakże właściwym punktem odniesienia do porównania badań kradzieży dawniej i dziś pozostają tylko sprawy przestępstw, które są odpowiednikiem spraw badanych przez autorów monografii. Wszystkie tabele zawarte w tekście zawierają dane zebrane w badaniu własnym autorki, natomiast porównanie ich do wyników z monografii ujęto w formie opisowej.

3. Wprowadzenie do wyników badania własnego

W tym miejscu przedstawione zostaną ogólne informacje o sprawach kradzieży, które były przedmiotem aktualnego badania⁴². Spośród wskazanej wcześniej ogólnej liczby 420 przebadanych spraw, 233 były sprawami o wykroczenie (art. 119 § 1 k.w.), a 187 – sprawami o przestępstwo (art. 278 § 1 k.k.). Na wstępie należy wyjaśnić, że wśród tych drugich znajdują się dwie sprawy⁴³, w których sąd w wyroku skazał sprawcę zarówno za kradzież na mocy Kodeksu wykroczeń (za wykroczenie), jak i na mocy Kodeksu karnego (za przestępstwo). Sprawy te zostały dołączone do puli badanych przestępstw.

W objętych badaniami 420 sprawach o kradzież postępowania były prowadzone wobec 468 osób. W 233 sprawach o wykroczenia sprawców było 245, a w 187 sprawach o przestępstwo – 223.

⁴¹ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit.

⁴² Por. J. Klimczak, M. Czapliński, *Efektywność...*, op. cit.

⁴³ Sprawy nr 323 i 459.

Tabela 1. Sprawy i sprawcy

	Liczba spraw	Liczba sprawców
Wykroczenia	233	245
Przestępstwa	187	223
N	420	468

Źródło: opracowanie własne.

W zdecydowanej większości zbadanych spraw (379 – 90%) jednym postępowaniem objęty był tylko jeden sprawca. Pozostałe 41 postępowań było prowadzonych wobec więcej niż jednego sprawcy. Najczęściej było ich dwóch, a najwięcej – czterech w jednej sprawie. Większość spraw prowadzonych wobec więcej niż jednego sprawcy dotyczyła przestępstw (30 na 41 spraw – 73%). Ponadto, w 25 sprawach, mimo że skazany został jeden sprawca, z akt sprawy wynikało, że nie działał sam. Oznacza to, że w przynajmniej 66 przypadkach kradzieże dokonywane były wspólnie, a nie w pojedynkę. Tu najbardziej skrajnym przykładem jest sprawa, w której skazany został jeden sprawca, jednak kradzież dokonana została przez grupę 26 kibiców jednego z klubów sportowych, którzy jednocześnie weszli do sklepu, zabrali różne produkty z półek, po czym z niego wyszli bez płacenia za nie⁴⁴.

Niemal wszystkie badane sprawy obejmowały pojedynczy czyn kradzieży (90%). W pozostałych przypadkach najczęściej wyrok skazujący obejmował dwa czyny kradzieży (25 spraw). Rekordziści skazani byli w jednej sprawie za 10 kradzieży (2 sprawy), a nawet za 14 – jeden przypadek.

Czas trwania postępowania od momentu przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie/wykroczeniu do wydania orzeczenia przez sąd I instancji wyniósł średnio 6 miesięcy. Przeciętna sprawa o przestępstwo trwała dwa miesiące dłużej, a o wykroczenie – niemal dwa miesiące krócej. Najkrótsze postępowanie dotyczyło sprawy o wykroczenie i trwało jeden dzień: policja zatrzymała mężczyznę, który uciekł ze sklepu po kradzieży pięciu batonów. Sprawca nie miał stałego miejsca zamieszkania, dlatego policja zatrzymała go w Pomieszczeniu dla Osób Zatrzymanych (PdOZ). W postępowaniu przyspieszonym sąd skazał sprawcę na karę grzywny (200 zł) oraz przyjął, że „na podstawie art. 82 § 3 k.p.s.w. na poczet orzeczonej wobec obwinionego kary grzywny zalicza mu okres zatrzymania w dniu 8 października 2014 roku, przyjmując jeden dzień zatrzymania za równoważny grzywnie w kwocie 200 zł i w tym zakresie uznaje grzywnę za wykonaną

⁴⁴ Sprawa nr 74. Kierownik sklepu na podstawie nagrań monitoringu i inwentaryzacji wskazał policji, który mężczyzna ukraść jakie przedmioty. Następnie policjanci wykonali podobną pracę, od razu typując, kim byli sprawcy. Łączna kwota strat w sklepie wyniosła 2 423,56 zł ale nie było możliwe, żeby jednemu sprawcy przypisać kwotę przestępstwa – dlatego policja na bazie zebranego materiału wyliczyła, jaką kwotę ukraść każdy sprawca, a następnie wszczęła oddzielne sprawy o wykroczenia.

w całości”⁴⁵. Tak więc nie tylko postępowanie wykroczeniowe, ale też i wykonawcze zamknęło się w tym samym dniu.

Natomiast najdłużej trwające postępowanie dotyczyło sprawy⁴⁶, w której pokrzywdzonym i jednocześnie zawiadamiającym o popełnieniu przestępstwa był Bank Spółdzielczy. Pracownicy banku wskazali cztery osoby, które działały w podobny sposób: zanim pieniądze za transakcję bezgotówkową „przeszły” z konta bankowego klienta, wykonywano ich przelew na inne konto. W ten sposób powstawał debet na szkodę Banku Spółdzielczego.

Tabela 2. Czas trwania postępowania od przyjęcia zawiadomienia o przestępstwie do wydania orzeczenia w I instancji (w miesiącach)

	Razem	Wykroczenia	Przestępstwa
Średnia	6,3	4,7	8,2
Mediana	4,4	3,8	5,2
Minimum	0,03	0,03	1,0
Maksimum	72	23	72
N	420	233	187

Źródło: opracowanie własne.

4. Kradzieże – dawniej i dziś

W tej części omówione zostaną rodzaje kradzieży współczesnych i ich porównanie do kradzieży z lat 80. zbadanych przez autorów monografii. Rodzaj kradzieży najlepiej jest definiowany poprzez sposób, w jaki została ona dokonana. Różnorodne sposoby działania sprawców powodują ich rozproszenie, co widać w niewielkich odsetkach poszczególnych kategorii współczesnych kradzieży wymienionych w Tabeli 3. Na tę różnorodność zwracali uwagę także autorzy monografii, trafnie konkludując: „Trzeba zaznaczyć, że przestępstwo zwykłej kradzieży nie należy w praktyce do skomplikowanych w jego dokonaniu. Dlatego nie stwierdzono jakiegось typowego i powtarzalnego stylu działania sprawców”⁴⁷. Kwalifikacja rodzaju kradzieży i sposobu jej dokonania sprawiała niekiedy problem, zwłaszcza w przypadkach, które mogłyby z powodzeniem znaleźć się w kilku z uwzględnianych

⁴⁵ Wyrok sądu I instancji w sprawie nr 260.

⁴⁶ Sprawa nr 279.

⁴⁷ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 57.

typów. Dla przykładu sposób dokonania kradzieży przez pozostawienie bez należytej opieki przedmiotu jest niejako zawężeniem dokonania kradzieży okazjonalnej. Zdarzały się także przypadki, że pokrzywdzony nie pamiętał, jak mogło dojść do kradzieży (czy pozostawił przedmiot bez opieki, czy ktoś mu go zabrał), a sprawca nie wyjaśniał swojego sposobu działania. Tak więc zaprezentowany w dalszej części podział, choć nie jest doskonały, należy uznać za dokonany z największą możliwą starannością.

Jak się okazuje, analizując dzisiejsze sprawy kradzieży, nie jest możliwe ograniczenie się do proponowanych przez autorów monografii sposobów ich popełnienia⁴⁸. Wynika to m.in. z rodzajów przedmiotów kradzieży, a także z ograniczenia autorów ówczesnego badania do kradzieży mienia prywatnego, co wykluczałoby dzisiejsze – najliczniej występujące – kradzieże sklepowe czy kradzieże paliwa ze stacji paliw. Dlatego w miarę możliwości odnosząc się do proponowanych przez autorów kategorii, dzisiejsze kradzieże przedstawiono w bardziej szczegółowy sposób.

Zdecydowanie najczęściej występującym dziś typem kradzieży była tzw. kradzież sklepowa. Wyodrębnienie tego rodzaju kradzieży nie budzi dziś zdziwienia – kradzieże sklepowe są zjawiskiem powszechnym. Ze względu na ich specyfikę niezaprzeczalnie są odrębnym rodzajem tego przestępstwa. Kradzieże sklepowe były oczywiście zjawiskiem znanym także w okresie sprzed transformacji w Polsce⁴⁹, jednak nie tak rozpowszechnionym jak dzisiaj. Tak jak wspomniano, kradzieże sklepowe (podobnie jak kradzieże pracownicze) podlegały w Kodeksie karnym z 1969 r. reakcji karnej jako kradzież mienia społecznego⁵⁰, inaczej zagrożonego karą niż kradzież mienia prywatnego.

Podobnie ze względu na specyfikę sposobu dokonania kradzieży postanowiono wyodrębnić kradzież paliwa ze stacji paliw. Nie jest to kradzież sklepowa, nie jest to także kradzież okazjonalna. Co więcej, *modus operandi* sprawców kradzieży paliwa był niemal zawsze identyczny – zatankowali paliwo w samochodzie, po czym odjechali ze stacji bez zapłacenia za nie. Niektórzy ze sprawców dla niepoznaki płacili w kasie np. tylko za produkty spożywcze (później miało to stanowić dowód na nagraniu monitoringu, że dokonywali płatności przy kasie), inni po prostu odjeżdżali, nie fatygując się podejściem do kasy (część z nich tłumaczyła więc, że po prostu zapomniała zapłacić, a nie chciała ukraść). Zdarzały się także przypadki sprawców, którzy faktycznie chcieli zapłacić, ale nie mieli na to środków przy kasie (w tej sytuacji umawiali się z kasjerem, że dokonają zapłaty jak tylko zdobędą środki, po czym już nie wracali).

---

⁴⁸ Autorzy wyróżnili: „kradzieże okazjonalne”, kradzieże „na trupka”, kradzieże przedmiotów pozostawionych bez należytej opieki oraz dokonane w inny sposób. Nie przy wszystkich rodzajach autorzy podawali odsetki udziału spraw. W monografii wskazane zostały kradzieże: okazjonalne – 38,2%, przedmiotów pozostawionych bez należytej opieki – 15% i pozostałe – 31,4%.

⁴⁹ Por. m.in. J. Szumski, *Polityka...*, op. cit., s. 44–47.

⁵⁰ Przyjmując oczywiście, że dane sklepy były własnością państwa, a nie sklepami prywatnymi.

Omówione dwa rodzaje kradzieży (sklepowa i kradzież paliwa ze stacji paliw) wyczerpują niemal połowę wszystkich analizowanych spraw.

Kolejnym, licznie dziś występującym na tle pozostałych, sposobem kradzieży było działanie sprawcy przez wkroczenie na posesję pokrzywdzonego. W tej kategorii także uwzględniono sytuacje kradzieży wymagającej przekroczenia pewnego zabezpieczenia⁵¹. Zdecydowano się na wyodrębnienie tego sposobu z powodu jakościowej różnicy między kradzieżą jako korzystaniem z okazji zaboru tego, co jest „w zasięgu ręki”, a celowym działaniem wejścia, przekroczenia pewnej granicy, aby dokonać zaplanowanej kradzieży. W tej grupie znalazły się także przypadki z pogranicza, a ujmując dosłownie – ogrodzenia, kiedy właśnie takie elementy były przedmiotem kradzieży. I choć taki czyn nie wymagał przejścia granicy, to jednak dotyczył posesji pokrzywdzonego, a co więcej – stanowił jej integralną część, dlatego został tutaj zaliczony. Co ciekawe, największa liczba tych kradzieży została dokonana w celu sprzedaży skradzionego łupu w punkcie skupu złomu (32 z 78 – 41%). Są to niemal wszystkie sytuacje kradzieży dokonane w tym właśnie celu. Skrajnym przykładem kradzieży z posesji w tym celu była sprawa, w której dwóch sprawców ukradło złom z terenu skupu złomu – właściciel powiadomił policję i jednocześnie szedł za sprawcami – wskazał ich policjantom na terenie innego skupu złomu, kiedy byli w trakcie sprzedawania go⁵². Do transakcji nie doszło i właściciel odzyskał swój złom.

Część tych kradzieży dotyczyła faktycznego wtargnięcia na teren należący do pokrzywdzonego przy wykorzystaniu możliwości wejścia bez forsowania zabezpieczenia. Niemal zawsze do takiej sytuacji przyczynił się pokrzywdzony, nie zabezpieczając wejścia przed intruzem.

Sprawa nr 206. Kobieta zostawiła telefon w kuchni na stole w swoim mieszkaniu. Następnie jej mąż wyszedł na zakupy i nie zamknął drzwi. W tym czasie ktoś wszedł do mieszkania, wykorzystując otwarte drzwi, i ukradł telefon oraz inne rzeczy, które tam leżały (torebkę z dokumentami).

Sprawa nr 264. Z otwartego samochodu – wystarczyło nacisnąć klamkę – ktoś ukradł radio. Samochód był otwarty, bo właściciel miał taki zwyczaj, że gdy parkował auto na terenie piekarni, w której pracował, to go nie zamykał. Byli tam pracownicy ochrony, ale nic nie zauważyli.

Pozostałe przypadki w tej grupie były bardzo różnorodne – od kradzieży jabłek z sadu pokrzywdzonego po sytuację, w której kobieta nakryła sąsiada na tym, jak w worku wynosił z jej kurnika kurę.

Tzw. kradzieże okazjonalne zostały wyróżnione przez autorów monografii jako te, które „charakteryzowały się tym, że ich sprawcy w chwili zaboru wykorzystywali

⁵¹ Sprawa nr 409. Pokrzywdzony zostawił rower przypięty do siatki – rower zniknął, a siatka została rozcięta. Policja ustaliła sprawcę – spotkali go z rowerem i przeciętą linką. Okazało się, że jest to inny skradziony rower, rower zgłaszającego sprawca już sprzedał.

⁵² Sprawa nr 300.

różne sprzyjające i ułatwiające zabór okoliczności”⁵³. Ten rodzaj kradzieży stanowił w ówczesnych badaniach aż 38,2% badanych spraw. Autorzy wskazywali, że charakterystyczne dla tego sposobu dokonywania kradzieży było zapraszanie do domu przygodnie poznawanych osób lub znajomych. Co ciekawe, dziś potwierdza się ta teza – prawie połowa spośród okazjonalnych kradzieży, bo aż 23, zostało dokonanych z wykorzystaniem znajomości ofiary przez sprawcę.

Sprawa nr 5. Pokrzywdzona złożyła zawiadomienie, że jej sąsiadka w trakcie odwiedzin ukradła jej złotą biżuterię znajdującą się w kieliszku w kredensie. Po rozmowie sprawczyni oddała biżuterię, jednak pokrzywdzona i tak zdecydowała się zgłosić przestępstwo.

Sprawa nr 146. Kobieta zgłosiła kradzież biżuterii ze swojej szkatułki w mieszkaniu. Wie, że dokonał jej chłopak jej córki – mieszkali razem w jednym mieszkaniu razem z pokrzywdzoną. Gdy kobieta zorientowała się, że nie ma biżuterii, chłopak przyznał się do dokonania kradzieży – powiedział, że ją sprzedał. On i jego matka prosili, aby nie zgłaszać sprawy na policję, napisał sam oświadczenie, że odda pokrzywdzonej kopię biżuterii od jubilera. Mimo to wyprowadził się z tego mieszkania, niczego nie oddał i zniknął.

Sprawa nr 374. Mężczyzna zostawił swoje buty na klatce przed wejściem do mieszkania. Kiedy wyszedł po nie po chwili, to już ich nie było. Następnego dnia jego żona widziała, jak znany im z widzenia mężczyzna chodził w tych butach. Gdy pokrzywdzony spotkał sprawcę, zażądał zwrotu butów, ale ten był agresywny i twierdził, że buty należą do niego. Policja zabrała mężczyzn na komendę i buty przekazała właścicielowi.

Pozostałe sprawy w tej kategorii charakteryzowały się typowym wykorzystaniem okazji, jak np. w sytuacji, gdy w trakcie interwencji straży pożarnej z wozu skradziono piłę łańcuchową⁵⁴.

Oczywiście zdarzały się kradzieże, które ze względu na specyficzność sposobu działania sprawców nie pozwoliły zakwalifikować się do wyróżnionych kategorii. To w tej grupie widać barwność i nieprzewidywalność tego, jak i co można ukraść.

Sprawa nr 90. PKO BP Bank Polski powiadomił policję o wykonanych transakcjach z karty, której właścicielka zmarła – transakcje zostały dokonane po jej śmierci. Wykonane operacje spowodowały zadłużenie na rachunku karty. Okazało się, że syn zmarłej kobiety miał dostęp do wszystkich dokumentów, w tym do numeru PIN karty bankomatowej. Na karcie założony był dzienny limit 500 zł i mężczyzna wypłacał z niej co dzień po 500 zł, a także, już po śmierci matki, pobrał jej emeryturę. Konto bankowe zmarłej zostało zdebitowane na łączną kwotę 5 400 zł.

Sprawa 261. Zawiadomienie z Aresztu Śledczego w Gliwicach – kobieta została w poczekalni na czas widzeń wózek dziecięcy. Gdy zakończyła widzenie,

⁵³ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 58.

⁵⁴ Sprawa nr 465.

zgłosiła funkcjonariuszowi, że z jej wózka zginęła lalka i inne rzeczy jej dziecka. Sprawdzono monitoring – widać na nim, jak inna kobieta, która w tym dniu zakończyła widzenie, „intensywnie przeszukuje wózek” pokrzywdzonej. W zawiadomieniu z aresztu podane są dane sprawczyni i płyta z nagraniem z monitoringu.

Sprawa 308. Sprawca nałożył jedzenie w samoobsługowym barze w galerii handlowej i zamiast pójść za nie zapłacić, wyszedł poza teren baru i dał jedną porcję swojej dziewczynie, a jedną zostawił dla siebie. Chłopak został zatrzymany przez pracowników ochrony. Gdy oznajmił, że nie zamierza zapłacić za jedzenie, na miejsce został wezwany patrol policji.

Sprawa 393. Mężczyzna pilnujący pola czosnku zobaczył, jak inny mężczyzna zbiera czosnek z tego pola i idzie z nim do samochodu, w którym czekali jego syn i żona. Pilnujący pola zatrzymał ich i wezwał policję. Sprawca wyrzucił czosnek przed przyjazdem policji i nie przyznawał się do kradzieży.

Nieliczną, ale interesującą grupą są sprawy kradzieży dokonanych przez osoby sobie bliskie, przez wykorzystanie tej sposobności. Sprawy te zawsze wiązały się z trudnymi sytuacjami rodzinnymi, zazwyczaj kiedy sprawca był uzależniony od alkoholu.

Sprawa 347. Mężczyzna zgłasza, że pod jego nieobecność syn ukradł mu z wersalki 100 zł – żąda ścigania i ukarania chłopaka. Syn nadużywa alkoholu i już wcześniej kradł w domu, ale ojciec tego nie zgłaszał. Teraz się zdenerwował i ma nadzieję, że może to zgłoszenie „coś pomoże”.

Sprawa 196. Zawiadomienie rodziców, że okradła ich córka. Matkę z wypłaty, którą schowała w etui telefonu, a ojca z pieniędzy, które dostał od swoich rodziców. Oboje podali, że córka już wielokrotnie ich okradała, ale nigdy się do tego nie przyznała – do czasu, kiedy policja znalazła przy niej ostatnio skradziony telefon. Córka mieszka z nimi i z dwójką swoich dzieci. Pokrzywdzeni widzieli, że kobieta zaczęła robić drogie zakupy, kupować prezenty dla dzieci, że dla siebie kupiła telefon, a nie pracuje i nie byłoby jej na to stać, więc musiała płacić skradzionymi pieniędzmi. W związku z zaprzeczaniem sprawczyni, ojciec zaniósł na policję zabawki, które kupiła dzieciom, żeby policja je wyceniła.

Kategoria kradzieży dokonywanych „na trupka” została wyszczególniona na wzór podziału z porównywanej monografii. Jej autorzy przyjęli, że „istota tego sposobu kradzieży polega na wykorzystaniu przez sprawcę stanu nietrzeźwości pokrzywdzonego w momencie dokonywania przestępstwa”⁵⁵. Udało się dziś wyróżnić siedmioro działających w ten sposób sprawców.

Sprawa nr 452. Pokrzywdzony zaprosił do swojego mieszkania znajomego, którego znał od roku wyłącznie przez internet. Mężczyźni udali się do sklepu po zakupy, a następnie w mieszkaniu pokrzywdzonego pili wódkę. Pokrzywdzony zasnął, a gdy się obudził, okazało się, że nie ma jego pieniędzy, kart bankomatowych, telefonu ani samochodu, który stał przed blokiem. Sprawca zdążył już także

⁵⁵ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 58.

za pomocą skradzionej karty pobrać z konta pieniądze – wiedział jaki jest PIN do karty, bo widział go, gdy pokrzywdzony płacił nią w sklepie. Pokrzywdzony znał tylko imię i nazwisko sprawcy, ale na podstawie uzyskanych informacji policja ustaliła sprawcę.

Tabela 3. Sposób dokonania kradzieży

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Sklepowa	173	37,0	112	45,7	61	27,4
Wkroczenie na teren posesji/ ogrodzenia/zabezpieczenia	78	16,7	24	9,8	54	24,2
Okazjonalna	48	10,3	19	7,8	29	13,0
Kradzież benzyny ze stacji paliw	47	10,0	44	18,0	3	1,3
Pozostawienie bez należytej opieki	17	3,6	7	2,9	10	4,5
W pracy	13	2,8	6	2,4	7	3,1
Wykorzystanie rodziny, z którą się mieszka	11	2,4	3	1,2	8	3,6
Wycinka drzewa	10	2,1	5	2,0	5	2,2
Na trupka	7	1,5	1	0,4	6	2,7
Kieszonkowa	6	1,3	1	0,4	5	2,2
Inne	58	12,3	23	9,4	35	15,8
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

4.1. Ujawnienie i wykrycie sprawców współczesnych kradzieży

Ujawnienie i wykrycie sprawcy nie było przedmiotem analizy autorów monografii, dlatego omówienie tego wątku pozostaje ograniczone do badania autorki. Najczęściej fakt kradzieży był ujawniany przez pokrzywdzonego, gdy ten zauważył brak swojego przedmiotu lub po prostu widział, że ktoś go okrada. W związku z dużą liczbą kradzieży sklepowych w próbie kolejną najczęstszą możliwością ujawnienia kradzieży było zauważenie jej przez pracownika sklepu. W ujawnieniu kradzieży wykorzystanie monitoringu wizyjnego miało znaczenie w odniesieniu do 30% analizowanych spraw, z czego najwięcej stanowiło dowód odtworzony po tym, jak już podejrzewano kogoś o kradzież. W tych sprawach pokrzywdzony, najczęściej

pracownik sklepu, najpierw zauważał brak przedmiotu, a następnie sprawdzał nagranie monitoringu w poszukiwaniu momentu kradzieży i tym samym jej sprawcy. Po tym ustaleniu pracownik albo przekazywał nagranie policji i ta ustalała na jego podstawie sprawcę (patrz Tabela 4 – nagranie odtworzone po czasie), albo w sytuacji dziejącej się w sklepie, ochroniarz zapamiętywał wygląd sprawcy i czekał na następną okazję – gdy rozpoznał sprawcę pojawiającego się kolejny raz, obserwował go i czekał, aby ująć go na gorącym uczynku. Niemal wszystkie sytuacje ujawnienia kradzieży przy wykorzystaniu monitoringu dotyczyły kradzieży sklepowych (104 ze 125 z udziałem monitoringu), w tym wszystkie sprawy, w których kradzież została ujawniona przez obserwowanie sprawcy, który został rozpoznany z wcześniejszego nagrania monitoringu.

Wyjątkowe były przypadki przyznania się samego sprawcy przed policją. W jednym z nich mężczyzna przyszedł na komendę policji i przyznał się do popełnionego czynu: w punkcie krwiodawstwa zobaczył, jak pokrzywdzony, zostawiając kurtkę w poczekalni, chował coś do jej kieszeni. Gdy sprawca został sam na korytarzu, zabrał zawartość z kieszeni pozostawionej kurtki i wyszedł. Później, gdy zorientował się, że „łup” nie zawiera żadnych pieniędzy, tylko same dokumenty, porzucił wszystko w jakimś miejscu. Tłumaczył, że jego dziecko jest chore i potrzebował pieniędzy, jednak później stwierdził, że źle postąpił i postanowił się przyznać. Policja nie miała problemu ze znalezieniem pokrzywdzonego, gdyż ten zdążył już wcześniej zgłosić kradzież⁵⁶.

Tabela 4. Ujawnienie kradzieży

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Ofiara zauważyła brak / została okradziona	138	32,9	57	24,5	81	43,3
Pracownik sklepu/ instytucji był świadkiem kradzieży	112	26,7	82	35,2	30	16,0
Monitoring – nagranie odtworzone po czasie	71	16,9	54	23,2	17	9,1
Monitoring – na gorącym uczynku	41	9,8	19	8,2	22	11,8
Na gorącym uczynku – czynności policji / innych służb	21	5,0	6	2,6	15	8,0

⁵⁶ Sprawa nr 460.

Tabela 4. c.d.

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Sprawca obserwowany, bo rozpoznany ze starego monitoringu	13	3,1	7	3,0	6	3,2
Był świadek zdarzenia	11	2,6	4	1,7	7	3,7
Przyznanie się sprawcy na policji	2	0,5	0	0	2	1,1
Wznowienie umorzonego postępowania	1	0,2	0	0	1	0,5
Inaczej	10	2,4	4	1,7	6	3,2
Ogółem	420	100	233	100	187	100

Źródło: opracowanie własne.

Pamiętając, że przedmiotem omówienia są sprawy postępowań przed sądem – a więc tych, które zakończyły się sukcesem na etapie postępowania przygotowawczego – interesujące było to, w jaki sposób został wykryty sprawca. W trakcie badania akt sądowych nasunęło się jednak inne pytanie – czy przy zawiadomieniu o kradzieży policji został wskazany potencjalny sprawca? Otóż okazało się, że jedynie w zaledwie 10% badanych spraw policja nie otrzymała od pokrzywdzonego żadnych pomocnych informacji o sprawcy.

Najczęściej sprawca „czekał” ze zgłaszającym kradzież na przyjazd policji. Jest to ewidentny wpływ znaczącej liczby kradzieży sklepowych w badanej próbie, kiedy to ochrona sklepu zatrzymywała sprawcę do momentu przybycia funkcjonariuszy policji. Następną z kolei sytuacją było wskazanie policji sprawcy w sposób pośredni, najczęściej przekazując nagranie monitoringu, na którym był on widoczny. Bardzo często na podstawie nagrania policja „typowała sprawcę” – zapewne znanego funkcjonariuszom z wcześniejszych interwencji⁵⁷. W przypadku kradzieży paliwa ze stacji benzynowej na nagraniu była widoczna tablica rejestracyjna samochodu sprawcy – na tej podstawie policja poszukiwała właściciela auta. Wykorzystując oba wymienione sposoby, policja docierała do sprawców w 60% analizowanych spraw⁵⁸.

⁵⁷ W aktach brak takiej informacji, jest jedynie zapis, że sprawca (tu jego dokładne dane) został wytypowany.

⁵⁸ O podobnej zależności pisał już J. Szumski: „Najczęściej bowiem bywało tak, że albo sama ofiara, albo osoby postronne zatrzymywały złodzieja (z reguły działającego w miejscu publicznym) i wzywały milicję, bądź też pokrzywdzony zgłaszając o czynie potrafił przynajmniej wskazać osobę podejrzaną” – J. Szumski, *Polityka...*, op. cit., s. 49.

Kolejny sposób wykrywania sprawców wynikał z podania policjantom przez zgłaszającego dokładnych danych personalnych sprawcy. Dotyczyło to kradzieży dokonanych przez członków rodziny i osoby znajome, ale także sytuacji znajomości „z widzenia czy słyszenia”, co pozwalało pokrzywdzonemu podać np. dokładny adres zamieszkania sprawcy.

Oczywiście najprostszym sposobem było ujęcie sprawcy bezpośrednio przez funkcjonariuszy policji. Nie zawsze wiązało się to z ujęciem sprawcy „na gorącym uczynku”. Zdarzały się sprawy, w których funkcjonariusze zatrzymywali podejrzane osoby i „przypadkiem” okazywało się, że ci dokonali kradzieży – np. po zatrzymaniu mężczyzny wiozącego wózek ze złomem ten przyznał się, że go ukradł z pewnej posesji albo po zatrzymaniu znanego z innych interwencji mężczyzny okazało się, że ten jedzie na skradzionym rowerze miejskim.

Interesujące były te sprawy, kiedy przy zawiadomieniu o kradzieży pokrzywdzony nie podał informacji o sprawcy, jednak z czasem zawiadamiał policję o poczynionych przez siebie ustaleniach i zdobytych dowodach, które naprowadzały policję na znalezienie sprawcy.

Sprawa nr 394. Z ogrodu pokrzywdzonego zginęły drzewka owocowe, a jedno zostało zniszczone – pokrzywdzony nie wiedział, kto mógł tego dokonać. Jednak za kilka dni powiadomił policję, że widział swoje drzewka na posesji sąsiada. Policja go przesłuchała – faktycznie był sprawcą.

Sprawa nr 41. Kobieta zgłosiła policji kradzież skutera z niezamkniętego chlewika. Po kilku dniach zeznała, że podejrzewa swojego sąsiada, który bywał u niej, bo ludzie mówili, że widzieli, jak jeździł jej skuterem.

Sprawa nr 29. Nieznany sprawca dokonał kradzieży sprzętu muzycznego z niezabezpieczonego domku letniskowego. Po bezowocnym poszukiwaniu sprawcy zapadła decyzja o zawieszeniu dochodzenia. Jednak wkrótce po decyzji o umorzeniu jeden z poszkodowanych złożył zeznania, że na forum internetowym Perkusja.org znalazł zdjęcia skradzionych mu przedmiotów wystawionych na sprzedaż. Udostępnił policji adres mailowy sprzedającego. Później napisał do jednej z osób, która kupiła element z tej aukcji, i dowiedział się, że przelew wysłała na imię i nazwisko osoby, którą zna z otoczenia. Policja poszła tym tropem. Od portalu Onet.pl zażądała danych, kto zakładał maila, od Allegro – informacji o kontaktach, z których dokonywane są sprzedaże, a od banku – czyje jest konto. W ten sposób udało się dotrzeć do sprawcy.

Jak zatem wykrywany był sprawca kradzieży w nielicznych sprawach, w których policja działała bez pomocy pokrzywdzonego? W przypadku kradzieży przedmiotów w celu sprzedania ich w punkcie skupu złomu wystarczyło, że policjanci uzyskali pokwitowanie ze skupu złomu, na którym były dane sprawcy. Zaledwie w 7 sprawach policja wykorzystała zapis monitoringu, do którego sama dotarła. W innych pomocni okazywali się postronni świadkowie, którzy dostarczali cennych informacji. Bywało też, że w aktach znajdowała się jedynie informacja, że policja uzyskała informację, kim jest sprawca. Innymi słowy, w zdecydowanej

mniejszości spraw, w których policja sama musiała wykryć sprawcę, można mówić o szczęściu, które pozwalało odnaleźć sprawcę.

Sprawa nr 151. Kierownik hurtowni zgłosił, że poprzedniego dnia zostawił na terenie hurtowni w namiocie, który nie był zabezpieczony, tylko zasznurowany i każdy mógł do niego wejść, paletę z nowymi zlewozmywakami. Rano zauważył rozprutą siatkę ogrodzenia i brak 11 zlewozmywaków. Policjanci ustalili, kim prawdopodobnie jest sprawca – szukał kupców na te przedmioty. Z notatki policyjnej: „W/w na nasz widok oświadczył: «tak myślałem, że mnie znajdziecie»”. Powiedział następnie, że sprzedał zlewozmywaki m.in. nieznanemu osobie za 5 zł i flaszkę wódki.

Sprawa nr 436. Z lokalu „Hamburger” skradziono utarg z kasetki (3 800 zł), która stała niezabezpieczona pod ladą, kluczyk był w środku, stało się to pod chwilową nieobecność pracownika. Na nagraniu monitoringu widać, jak sprawca ją zabiera. Policja zebrała ślady linii papilarnych ze skobla automatu do gier, na którym wcześniej grał podejrzany. Wynik sprawdzenia śladów linii papilarnych był pozytywny – w bazie AFIS były dane sprawcy – przebywał w zakładzie karnym.

Sprawa nr 149. Kierowniczka sklepiku z odzieżą zgłosiła, że zadzwoniła jej pracownica i poinformowała ją, że gdy wyszła do toalety, ktoś ukradł kurtkę z manekina stojącego przed wejściem do sklepu. Notatka policji: „[policjant] uzyskał informację wskazującą osobę, która [...] dokonała kradzieży białej kurtki. Na podstawie meldunku ustalono, że tą osobą jest [...]”.

Sprawa nr 144. Kobieta zgłasza kradzież – w nocy w klubie ktoś ukradł jej telefon, dokumenty i portfel. Nikogo nie podejrzewała, a kamery monitoringu nie działały. W tej sytuacji policja, po pierwsze, pozyskała informacje od różnych operatorów telefonicznych, czy jakiś numer był używany z aparatu o podanych numerach IMEI (tu udało się znaleźć powiązania). Po drugie, policja wykorzystała informację, że ktoś kilka razy zapłacił zbliżeniowo kartą bankomatową pokrzywdzonej. Idąc tym tropem, policja dążyła do uzyskania informacji o tej osobie w miejscach, gdzie została dokonana płatność – trop ten jednak porzucono. Na podstawie informacji od operatorów policjant zadzwonił pod numery telefonów, z których kontaktowano się z podejrzanym numerem. Okazało się, że dwie osoby wskazały jednego podejrzanego. W ten sposób udało się dotrzeć do sprawcy.

W jednej sprawie⁵⁹ nie było informacji o tym, jak sprawca został wykryty. Były to akta sprawcy, którego sprawę sąd wyłączył do odrębnego postępowania, a do akt nie dołączono kopii dokumentów, na podstawie których można było ustalić tę informację.

---

⁵⁹ Sprawa nr 273.

Tabela 5. Czy potencjalny sprawca został wskazany przy zawiadomieniu policji?

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Tak – sprawca zatrzymany do przyjazdu policji	142	30,4	83	33,9	59	26,5
Tak – pośrednio	132	28,2	77	31,4	55	24,7
Tak – podane dokładne dane sprawcy	95	20,3	50	20,4	45	20,2
Nie	47	10,0	17	7,0	30	13,5
Nie dotyczy – policja ujęła sprawcę na gorącym uczynku	24	5,1	6	2,4	18	8,1
Nie przy zawiadomieniu, ale w trakcie pokrzywdzony naprowadził na trop policję	20	4,3	11	4,5	9	4,0
Sprawca sam się przyznał	2	0,4	0	0	2	0,9
Inaczej	5	1,1	1	0,4	4	1,7
Brak danych	1	0,2	0	0	1	0,4
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

4.2. Przyznanie się do czynu i motywacja sprawców

Co ciekawe, nie zmieniło się przez lata to, jak często sprawca przestępstwa kradzieży przyznaje się do popełnionego czynu. Jak podali autorzy monografii, ówczesnie ok. 80% badanych sprawców kradzieży przyznało się zarówno do czynu, jak i do winy, w 10% spraw oskarżeni przyznali się tylko do czynu, nie przyznając się do winy, a w pozostałych 10% spraw nie przyznali się ani do czynu, ani do winy. Dzisiejsze wyniki wśród sprawców przestępstw kradzieży są wprost identyczne, kolejno 81%, 9,5% i 9,5%. Sprawcy, którzy przyznawali się do czynu, ale nie do winy, najczęściej twierdzili, że zabrali coś przez pomyłkę albo zapomnieli za coś zapłacić. Grupa, która nie przyznawała się ani do czynu, ani do winy najczęściej dotyczyła spraw ujawnionych po pewnym czasie.

W przypadku sprawców wykroczeń także większość sprawców przyznawała się i do winy, i do czynu, ale już znacznie mniej niż było to w sprawach przestępstw, bo 56%. Dwukrotnie więcej tych sprawców nie przyznało się ani do winy, ani do czynu (25%), a 13% sprawców przyznało się częściowo. W pozostałych sprawach nie było informacji, czy sprawca się przyznał i w jakim zakresie. Przykładem w tej grupie jedynym w swoim rodzaju była kobieta, która częściowo przyznawała się

do wykroczenia kradzieży: „Ja chciałam tę kurtkę kupić, ale sklep był zamknięty, a powinien być otwarty o tej godzinie. Ja się zdenerwowałam i postanowiłam zabrać tę kurtkę z wieszaka. [...] Ja wiem, że takich rzeczy się nie robi, ale tej ekspedientki po prostu nie było. Ja chcę, aby ta sprawa trafiła do sądu i tam wszystko wytłumaczyć”⁶⁰.

Motyw działania sprawców był trudny do ustalenia na podstawie danych dostępnych w aktach sądowych. Podstawową informacją uzyskiwaną od sprawcy było to, czy przyznaje się do popełnionego czynu. Gdy sprawca nie chciał składać wyjaśnień przed policją, nie było innego źródła, aby dowiedzieć się, co nim kierowało, kiedy dokonywał kradzieży. Ponadto nawet jeśli sprawca decydował się złożyć stosowne wyjaśnienia, nierzadko dało się poznać, że służą one „wybieleńnię się” i są ustaloną linią obrony, a nie opisem stanu faktycznego. Ustalenia autorów monografii w tym zakresie były takie same i można by dziś się jedynie pod nimi podpisać⁶¹. Tak więc spośród możliwych do ustalenia motywów dzisiejsi sprawcy kradzieży wskazują najczęściej szeroko rozumianą trudną sytuację materialną. Taki motyw działania kierował zarówno sprawcą, który kradł przedmiot, aby sprzedać go z zyskiem dla siebie, jak i tym, który z braku środków kradł dla siebie podstawowe produkty spożywcze czy higieniczne. W tym miejscu wychodzi na jaw, że liczba kradzieży artykułów spożywczych nie oznacza bynajmniej, że wszystkie te kradzieże były spowodowane głodem sprawcy. Często zdarzało się, że skradzionymi artykułami było kilka czekolad i paczek kawy, które miały służyć do sprzedaży i zarobku. Wśród badanych spraw znalazło się zaledwie kilka takich, w których faktycznie sprawca ukradł, aby zjeść. Autorzy monografii wskazywali na przytłaczający udział w ich badaniu sprawców działających z potrzeby zdobycia alkoholu. Dziś także można wyróżnić sprawców tego typu, którzy albo kradli sam alkohol, albo kradli przedmioty na sprzedaż, żeby móc kupić alkohol. Jak tłumaczył jeden sprawca: „Ja w sumie nie przyglądałem się co biorę, dla mnie to był złom i nie potrafię wskazać, co brałem, byle mieć na wino albo na setę”⁶². A także: „Siedząc tam, wpadłem na ten głupi pomysł, żeby wejść na teren placu tego sklepu [...] i zobaczyć, czy nie ma tam czegoś, co można by było ukraść i sprzedać. Rozpłotłem jeden drut od siatki ogrodzeniowej, tak że zrobiło się przejście i wszedłem na ten plac. [...] Nie wiedziałem na początku, co to jest. [...] Rozerwałem to pudło i okazało się, że w środku są blaszane zlewozmywaki. Postanowiłem je zabrać, żeby sprzedać i mieć kasę na wódkę. [...] Dostałem to 20 złotych i byłem zadowolony, bo to mi starczyło na 10 piw”⁶³.

Podobnie jak dawniej, i dziś sprawcy kradną także po to, by spełnić swoją zachciankę. Dziś najczęściej były to kradzieże sklepowe, które sprawcy traktowali

⁶⁰ Sprawa nr 149.

⁶¹ Por. A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 69–70.

⁶² Sprawa nr 426 – protokół przesłuchania podejrzanego.

⁶³ Sprawa nr 151.

jak „zakupy bez płacenia”. Przykładowo: „Ja tam poszedłem z zamiarem, żeby coś skraść i tym zrobić sobie prezent. Ja słyszałem, że z tego sklepu łatwo coś wynieść. Ja tam chodziłem między alejkami i upatrzyłem sobie golarkę marki Philips. Ja nie patrzyłem ile ona kosztuje, tylko ją wziąłem i schowałem pod kurtkę. Potem wziąłem jeszcze piwo i poszedłem do kasy za nie zapłacić. Jak zapłaciłem za piwo i chciałem iść do wyjścia podszedł do mnie ochroniarz. On powiedział, żebym poszedł z nim”⁶⁴.

Rzadko, ale zdarzali się także sprawcy w pewnym sensie „zawodowi”. W dwóch sprawach sprawcy przyznali się, że kradzieże stanowią część ich dochodu. Sprawców mających kradzież albo „we krwi”, albo wrachowaną w zarobki przedstawiają odpowiednio kolejne przykłady: „Ja u fryzjera byłem po piwie i w trakcie płacenia ta pani odeszła i ta maszynka do strzyżenia normalnie przykleiła mi się do ręki, ja nie miałem zamiaru jej sprzedać, ja ją schowałem do plecaka i potem oddałem ją policjantowi. [...] Ja chyba jestem osobą chorą na kleptomanię, co mi się spodoba to ja ukradnę”⁶⁵. I sprawa nr 120: „Ponieważ tego dnia udało mi się nazbierać złomu za zaledwie ok. 16 zł, szacując wagę nazbieranego złomu, chciałem jeszcze coś znaleźć, aby uzbierać potrzebną kwotę 38 zł, za którą muszę codziennie kupować lekarstwa dla mamy, która choruje na raka trzustki. [...] przechodziłem obok budynku, w którym są różne hurtownie, zauważyłem kraty, które przykrywały świetliki okienne piwnic tego budynku. Gdy poruszyłem jedną z nich, okazało się, że są ruchome i postanowiłem zabrać część z nich, było tam sporo tych krat, ale zdążyłem zabrać tylko 3, ponieważ mi się spieszyło, chciałem zdążyć przed zamknięciem skupu, który jest czynny tylko do godz. 16:00. [...] otrzymałem 97 zł [...] Ja zrobiłem to, ponieważ nie posiadam innego źródła dochodu, a dla mnie najważniejsze jest to, żeby kupić mamie leki”. Można rzec, że wplątana w zawodowe działanie była sprawczyni, która złożyła takie wyjaśnienia: „Mam chłopaka, który grozi mi, że jak nie będę kradła, to ze mną zerwie. Od ok. 3 miesięcy kradnę dla P., a on to później sprzedaje. [...] Chcę dodać, że dużo wcześniej na poprzednie kradzieże P. zrobił torbę z folii aluminiowej jak do kanapek, taką torbę którą miałam włożyć do swojej torby i miała służyć wnoszeniu koszulek ze sklepów. Wcześniej już kradłam za pomocą tej torby. [...] P. wyszedł ze sklepu, nic nie biorąc, bo tylko ja miałam ukraść te koszulki. [...] Ja nie pamiętam dokładnie kiedy i gdzie kradłam, ale robiłam to codziennie. [...] Ja mam świadomość tego, że dokonuję przestępstwa, ale robię to dla P., bo go kocham”⁶⁶.

Wśród badanych spraw zdarzyła się także jedna wyjątkowa z punktu widzenia motywu sprawcy: „Dokonałem tej kradzieży, ponieważ nie pracuję i od trzech

⁶⁴ Sprawa nr 121 – protokół przesłuchania podejrzanego.

⁶⁵ Sprawa nr 376.

⁶⁶ Sprawa nr 139. Biegli psychologowie rozpoznali u niej iloraz inteligencji kształtujący się na poziomie upośledzenia umysłowego w stopniu lekkim oraz nadużywanie alkoholu i używanie marihuany i amfetaminy, a także celową postawę obronną.

miesiący utrzymuję się z kradzieży, które dokonuję w sklepach na terenie woj. śląskiego. Kradzieży tej dokonałem, dlatego że od kilku dni czuję się źle psychicznie i w dniu dzisiejszym, gdybym nie dokonał kradzieży, popełniłbym samobójstwo. [...] czuję, że moje życie jest zagrożone przeze mnie, że mogę sobie coś zrobić, takie mam myśli⁶⁷.

4.3 Przedmiot kradzieży

Analizując przedmiot kradzieży, pamiętać trzeba, że często w jednym postępowaniu przedmiotem czynu było kilka różnych „rzeczy”. Stąd prezentowane łączne ich liczby znacznie przewyższają liczbę sprawców.

Należy także zwrócić uwagę, że różnice między liczbą przedmiotów poszczególnych kategorii są niewielkie. Tym samym można stwierdzić, że nie ma jednego wiodącego w swym rodzaju przedmiotu szczególnej pokusy dla współczesnych sprawców kradzieży. Niemniej jednak można zauważyć trzy najczęściej występujące kategorie, ale inne w postępowaniach o przestępstwa, inne w postępowaniach o wykroczenia. Sprawcy wykroczeń najczęściej kradli kolejno: paliwo ze stacji benzynowych, artykuły spożywcze i alkohol. Natomiast dla sprawców przestępstw najczęstszym przedmiotem kradzieży były elementy metalowe i inne stanowiące złom sprzedawany następnie przez nich w punktach skupu oraz pieniądze i telefony komórkowe.

Wymienianie w tabeli wszystkich rodzajów przedmiotów kradzieży byłoby niemożliwe ze względu na ich różnorodność. Pozostałe, niedające się włączyć do żadnej z podanych kategorii, zebrano jako „inne przedmioty”. Wśród nich były m.in. gry komputerowe, dywan, tablice rejestracyjne, pamiątki rodzinne, myjka do szyb i kura z kurnika.

W pierwszej trójce najczęściej kradzionych rzeczy w sprawach z lat 80. znalazły się kolejno: pieniądze polskie, odzież (części garderoby i bielizna) oraz zegarki. Autorzy dostrzegli, że przedmioty kradzieży były zwykle rzeczami o małych rozmiarach. Dzięki temu sprawcy mogli niepostrzeżenie, wykorzystując okazję, dokonywać ich zaboru. Oczywiście jest, że dziś mamy do czynienia z przedmiotami, o których w ówczesnych latach nie mogło być mowy, jak np. telefon komórkowy. Porównując jednak przedmiot kradzieży dzisiejszych przestępstw, należy stwierdzić, że pieniądze wciąż pozostają – tak jak i dawniej – jednym z najczęściej występujących przedmiotów kradzieży. Dziś jednak ustąpiły one miejsca kradzieżom elementów złomu. Jest to obecnie najczęstszy przedmiot spraw o przestępstwo kradzieży i, zdaje się, nowa domena⁶⁸ złodzieja XXI w. Przedmiot łatwy

⁶⁷ Sprawa nr 267.

⁶⁸ Na podobną dominację liczby kradzieży złomu na tle innych kradzieży zwróciła uwagę w swoich badaniach A. Kiersztyn, *Czy bieda...*, op. cit., s. 233.

w pozyskaniu i łatwy w zbyciu, nie potrzeba nawet pasera. Kooperacja sprawców kradzieży i punktów skupu złomu jest nowym problemem dla policji – „w czasach PRL nierozwiązywalnym problemem był skup butelek. W III RP wydaje się – skup złomu”⁶⁹.

Tabela 6. Przedmiot kradzieży

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Elementy metalowe / kable na złom	58	12,4	17	6,9	41	18,4
Artykuły spożywcze	51	10,9	43	17,6	8	3,6
Paliwo	49	10,5	45	18,4	4	1,8
Telefon komórkowy	45	9,6	17	6,9	28	12,6
Pieniądze	41	8,8	12	4,9	29	13,0
Alkohol	41	8,8	37	15,1	4	1,8
Kosmetyki	33	7,1	22	9,0	11	4,9
Odzież	28	6,0	12	4,9	16	7,2
Narzędzia	19	4,1	5	2,0	14	6,3
Sprzęt elektroniczny	18	3,8	6	2,4	12	5,4
Komputery i tablety	16	3,4	0	0	16	7,2
Rower	14	3,0	3	1,2	11	4,9
Biżuteria złota	12	2,6	2	0,8	10	4,5
Dokumenty	11	2,4	1	0,4	10	4,5
Drewno – wycinka	10	2,1	5	2,0	5	2,2
Karta bankomatowa	9	1,9	1	0,4	8	3,6
Portfel	7	1,5	0	0	7	3,1
Inne przedmioty	88	18,8	36	14,7	52	23,3
<i>Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>						

Źródło: opracowanie własne.

Porównanie wartości przedmiotu wykonawczego kradzieży dawniej i dziś jest utrudnione ze względu na dzielącą oba badania zmianę wartości pieniądza.

⁶⁹ *Ludzie ze złomu* [Scrappers], Newsweek.pl, 5.11.2001, <http://www.newsweek.pl/polska/ludzie-ze-zlomu,28795,1,1.html> [dostęp: 6.07.2018].

Z tego względu ograniczono się w tym miejscu do analizy badania współczesnych kradzieży.

Wartość skradzionego mienia, a więc czynnik decydujący o kwalifikacji prawnej czynu (wykroczenie albo przestępstwo), była ustalana na etapie przygotowawczym przez policję i prokuraturę. Prezentowane w Tabelach 7 i 8 wyniki pokazują, jaka była łączna wartość mienia skradzionego w jednej sprawie. To znaczy, że jeśli w jednej sprawie sprawca dokonał kilku kradzieży, to zapisywana była suma wartości wszystkich skradzionych przedmiotów. W czterech przypadkach wartość skradzionej rzeczy nie została ustalona⁷⁰ – trzy z nich dotyczyły kradzieży, w której nie wyceniono wartości przedmiotu (dwa razy karty bankomatowej, z której nie zostały pobrane żadne środki, i jeden raz tablic rejestracyjnych). Ostatni przypadek to sprawa wznowionego postępowania warunkowo umorzonych, w której wartość kradzieży została ustalona we wcześniejszym postępowaniu, także objętym badaniem.

W przeciętnej sprawie o wykroczenie wartość skradzionego mienia wynosiła 144,75 zł, a w sprawie o przestępstwo – 2 216,34 zł. W połowie zbadanych wykroczeń wartość ta nie przekroczyła 100 zł, a dla przestępstw – 1 000 zł. Wynika z tego, że średnią wartość skradzionego mienia mocno zawiązują nieliczne wysokie kwoty.

W przypadku wykroczeń najwyższe kwoty łącznej wartości skradzionego mienia pochodziły z postępowań, w których sąd skazał sprawcę za więcej niż jeden czyn kradzieży. Maksymalna kwota – 1 475 zł – pochodzi ze sprawy⁷¹, w której jeden sprawca był skazany za 10 kradzieży (każda stanowiła wykroczenie).

Natomiast w sprawach o przestępstwo najwyższą wartość skradzionego mienia – 28 627,50 zł – odnotowano w sprawie kradzieży materiałów (blachy i wióry aluminiowe) z terenu firmy budowlanej⁷². Sprawca wielokrotnie kradł z tego miejsca elementy nadające się na sprzedaż w skupie złomu – jak ustalił sąd – w okresie od 1 kwietnia do 21 maja 2014 r.

Najniższa wartość skradzionego mienia to 2,29 zł⁷³. Sprawca tego wykroczenia był pracownikiem firmy sprzątającej sklep, który w trakcie pracy zabrał z półki paczkę gumy do żucia. Sytuację zauważył na monitoringu pracownik ochrony. Sprawca nie przyznał się do czynu i odmówił policji przyjęcia mandatu karnego (w wysokości 100 zł). Sąd skazał go na karę grzywny 100 zł, którą zapłacił.

⁷⁰ Sprawy nr: 246, 326, 357 i 460.

⁷¹ Sprawa nr 188.

⁷² Sprawa nr 112. Sprawca skazany na 2 lata pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania na 5 lat i grzywnę w wysokości 2 000 zł.

⁷³ Sprawa nr 189.

Tabela 7. Wartość skradzionego mienia w sprawach o wykroczenia

	Wykroczenia	
	n	%
Do 50 zł	79	33,9
>50 do 100 zł	40	17,2
>100 do 200 zł	58	24,9
>200 do 300 zł	27	11,6
>300 do 400 zł	20	8,6
>400 do 500 zł	4	1,7
>500 zł	4	1,7
Brak wyceny	1	0,4
Ogółem	233	100

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 8. Wartość skradzionego mienia w sprawach o przestępstwa

	Przestępstwa	
	n	%
Do 500 zł	34	18,2
>500 do 1000 zł	52	27,8
>1000 do 2000 zł	57	30,5
>2000 do 3000 zł	13	6,9
>3000 do 4000 zł	11	5,9
>4000 do 5000 zł	3	1,6
>5000 do 10 000 zł	5	2,7
>10 000 zł	9	4,8
Brak wyceny	3	1,6
Ogółem	187	100

Źródło: opracowanie własne.

4.4. Miejsce dokonania kradzieży i relacja sprawcy z pokrzywdzonym

Jeśli idzie o miejsce popełnianych współcześnie kradzieży, analogicznie do ich najliczniej występującego rodzaju najczęściej był nim sklep – zarówno dla przestępstw, jak i wykroczeń. W 16 przypadkach sklep znajdował się na terenie centrum handlowego, a w 3 – w strefie wolnocłowej na lotnisku. Kolejne rodzaje miejsc

popelnianych kradzieży różniły się w zależności od rodzaju czynu. Dla przestępstw drugim najczęstszym miejscem popełniania kradzieży były mieszkania lub posesje należące do pokrzywdzonego (w tym również posesje, w których pokrzywdzony nie mieszka, np. domki letniskowe), a trzecim – przestrzeń publiczna (np. parking, przystanek autobusowy). W sprawach wykroczeń kolejno były to stacje benzynowe i mieszkania/posesje pokrzywdzonego.

Warto nadmienić, że liczby rodzajów kradzieży i miejsc ich popełnienia nie pokrywają się w sposób, jaki wydawałby się najprostszy. Wynika to z delikatnych różnic – np. nie zawsze stacja benzynowa była miejscem popełnienia kradzieży paliwa, a miejsce pracy sprawcy niekoniecznie oznaczało popełnienie kradzieży pracowniczey (rozumianej jako kradzież związaną z wykorzystaniem mienia pracodawcy).

Okazuje się, że kradzieże z lat 80. najczęściej były dokonywane w mieszkaniach pokrzywdzonych (33,6%), co oznacza, że dzisiejsi sprawcy przestępstw działali podobnie (pomijając sklep, było to najczęstsze miejsce kradzieży – 21,5%). Kolejnym częstym miejscem działania sprawców w latach 80. były lokale gastronomiczne (14%), a następnie hotele (zwłaszcza robotnicze), ulice oraz dworce⁷⁴. Ponadto autorzy wskazali na takie miejsca, jak „hale targowe, garaże, klatki schodowe, parki czy zabudowania gospodarcze”⁷⁵.

Tabela 9. Miejsce dokonanych kradzieży

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Sklep	176	62,4	110	44,9	66	29,6
Mieszkanie/posesja pokrzywdzonego	74	15,8	26	10,6	48	21,5
Stacja benzynowa	57	12,2	51	20,8	6	2,7
Przestrzeń publiczna	53	11,3	20	8,2	33	14,8
Lokal usługowy / użyteczności publicznej	28	6,0	10	4,1	18	8,1
Miejsce pracy sprawcy	20	4,3	8	3,3	12	5,4
Miejsce pracy pokrzywdzonego	20	4,3	5	2,0	15	6,7
Wspólne mieszkanie	11	2,4	4	1,6	7	3,1
Środek transportu	4	0,9	0	0	4	1,8
Mieszkanie sprawcy	4	0,9	4	1,6	0	0
Inne	24	5,1	8	3,3	16	7,2
<i>Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>						

Źródło: opracowanie własne.

⁷⁴ Do tych ostatnich autorzy monografii nie podawali odsetków spraw.

⁷⁵ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 60.

468 sprawców w badanych sprawach okradło 498 zidentyfikowanych pokrzywdzonych. Spośród wszystkich spraw 15 obejmowało więcej niż jednego pokrzywdzonego. Najczęściej sprawy te dotyczyły dwóch pokrzywdzonych, ale zdarzyły się pojedyncze przypadki, w których w jednej sprawie skazany sprawca odpowiadał za kradzież mienia 3, 8, a nawet 10 osób.

Analogicznie do liczby kradzieży sklepowych w badanej próbie najczęstszą kategorią pokrzywdzonego był sklep. Warto zwrócić uwagę, że aż co 5 pokrzywdzony znał się w jakiś sposób ze sprawcą – był jego pracodawcą, członkiem rodziny, kolegą, sąsiadem lub chociaż znajomym „z widzenia”. Z drugiej strony w podobnym odsetku przypadków (25%) kradzież została dokonana wobec osób nieznanymi sprawcy. Jednak i tu zdarzały się przypadki, że przyszła ofiara zapoznawała się ze sprawcą, np. w barze czy sklepie, po czym nierzadko piła z nim alkohol. Znajomość sprawcy ze swoją ofiarą była także widoczna w sprawach badanych w latach 80. Okradani byli ludzie pozostający ze sprawcą w stosunkach koleżeństwa czy przyjaźni, znajomości przygodnej czy sąsiedzkiej, odnotowano także kilkanaście przypadków kradzieży w rodzinie.

W pozostałych przypadkach innych relacji sprawcy z ofiarą były to sytuacje, w których pokrzywdzonym była np. gmina (w przypadku kradzieży drzew), Telekomunikacja Polska lub PKP S.A. (kradzież kabli z trakcji lub z budynku) czy inna firma bądź instytucja.

Tabela 10. Relacja sprawcy z pokrzywdzonym

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Sklep / stacja paliw	231	47,2	158	61,7	73	30,1
Nieznajomy	122	24,9	50	19,6	72	29,8
Znajomy	63	12,9	25	9,8	38	15,7
Inaczej	50	10,2	15	5,9	35	14,5
Rodzina	19	3,9	6	2,3	13	5,4
Pracodawca	16	3,3	4	1,6	12	5,0

Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru

Źródło: opracowanie własne.

5. Sprawcy kradzieży

Jak już wcześniej sygnalizowano, w badaniu autorki w 420 sprawach o kradzież sądy wydały prawomocne orzeczenia wobec 468 osób. W 233 sprawach o wykroczenia sprawców było 245, a w 187 sprawach o przestępstwo – 223. Natomiast w badaniu przestępstw kradzieży przez autorów monografii sprawców było 215.

Zdecydowanie częściej sprawcami dzisiejszych kradzieży byli mężczyźni (83% sprawców). Jednak w porównaniu przestępstw i wykroczeń udział kobiet i mężczyzn był niemal taki sam. Co ciekawe, rozkład płci wśród sprawców kradzieży jest identyczny jak ten z lat 80. – wtedy udział mężczyzn wynosił 82,7%, a kobiet – 17,2%.

Tabela 11. Płeć sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Mężczyźni	388	82,9	197	80,4	191	85,7
Kobiety	80	17,1	48	19,6	32	14,3
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Sprawca kradzieży w badanych przez autorkę sprawach miał średnio 33 lata. W połowie wszystkich spraw sprawcy dopuścili się tego czynu w wieku nieprzekraczającym 30 lat. Najmłodszy sprawca w momencie popełnienia kradzieży miał lat 17. Najstarszym sprawcą była zaś 85-letnia kobieta. Podobnie jak w przypadku płci, sprawcy przestępstw i wykroczeń nie różnili się między sobą pod względem wieku.

Analizując wiek sprawców, dostrzec można pewne różnice w porównaniu do spraw z lat 80. Dziś obserwujemy zmniejszenie się udziału sprawców przestępstw do 30 lat, który wtedy wynosił 67,2%, a dziś 55,6% przy jednoczesnym wzroście liczby sprawców po 50 roku życia – dziś jest ich 11,2%, a dawniej zaledwie 2,3%. Sytuacja ta może łączyć się z obecnym procesem starzenia się społeczeństwa, a także z tym, że od czasu transformacji wydłużyła się także długość życia Polaków⁷⁶.

⁷⁶ Por. R. Bielak (red.), *Polska w liczbach 2018* [Poland by the Numbers 2018], Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2018, s. 2–3.

Tabela 12. Wiek w momencie popełnienia czynu

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
17 lat	5	1,1	2	0,8	3	1,3
Od 18 do 20	64	13,6	21	8,6	43	19,3
Od 21 do 25	89	19,0	44	18,0	45	20,2
Od 26 do 30	84	17,8	51	20,8	33	14,8
Od 31 do 40	113	24,3	66	26,9	47	21,1
Od 41 do 50	60	13,1	33	13,5	27	12,1
Od 51 do 60	34	7,3	16	6,5	18	8,1
Powyżej 60 lat	19	3,8	12	4,9	7	3,1
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

W zbadanej próbie na 468 sprawców było jedynie 10 osób o innej narodowości niż polska. Najczęściej, bo 4 razy, byli to obywatele Ukrainy (w tym 3 kobiety), po dwóch sprawców pochodziło z Wielkiej Brytanii i Niemiec, a pojedynczy przedstawiciele pochodzili z Armenii i Rosji. Sprawcy ci popełniali w większości przestępstwa, tylko dwie sprawy były sprawami o wykroczenie. Autorzy monografii nie podali, czy w badanych przez nich sprawach wśród sprawców znaleźli się cudzoziemcy.

W badaniu autorki sprawcy przestępstw i wykroczeń nie różnili się między sobą pod względem stanu cywilnego. Zdecydowana większość z nich pozostawała w stanie wolnym – niespełna 20% sprawców było w związku małżeńskim. Wśród sprawców stanu wolnego w większości byli to kawalerowie i panny (64%). Należy mieć na uwadze, że prezentowane dane dotyczące liczby sprawców pozostających w konkubinacie mogą nie odzwierciedlać rzeczywistości, gdyż rzadko uwzględniano pożycie w konkubinacie w policyjnych formularzach dotyczących sprawcy. Zdarzało się, że sprawca figurował jako „wolny” lub „kawaler/panna”, podczas gdy z akt sprawy wynikało, że np. mieszka z konkubiną lub ma na utrzymaniu konkubinę i dzieci. Stan wolny może oznaczać także każdą osobę niezwiązaną małżeństwem, czyli rozwodników i wdowców. Jeśli z akt sprawy nie wynikało nic więcej o sytuacji sprawcy ponad to, że jest stanu „wolnego”, przyjęto, że oznacza to stan kawalera/panny. Tendencja do większego udziału osób stanu wolnego wśród sprawców kradzieży utrzymała się na podobnym poziomie do porównywanego badania z monografii, gdzie sprawcy stanu wolnego liczyli 62,7%, a pozostający w związku małżeńskim – 37,2%. Można jednak zauważyć zmianę w postaci zmniejszenia się dziś liczby sprawców będących w małżeństwie, na rzecz tych

pozostających w stanie wolnym. Sytuacja ta odzwierciedla ogólną sytuację spadku liczby małżeństw zawieranych w Polsce⁷⁷.

Tabela 13. Stan cywilny sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Kawaler/panna	298	63,7	148	60,4	150	67,3
Żonaty/mężatka	88	18,8	45	18,4	43	19,3
Rozwodnik/rozwódka	37	7,9	19	7,8	18	8,1
Konkubent/konkubina	14	3,0	8	3,3	6	2,7
Wdowiec/wdowa	9	1,9	3	1,2	6	2,7
Brak danych	22	4,7	22	9,0	0	0
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Porównując wykształcenie sprawców kradzieży sprzed transformacji w Polsce i dziś, można zauważyć istotne zmiany w strukturze ogólnego poziomu wykształcenia Polaków. Rozkład poziomu wykształcenia u badanych przez autorów monografii sprawców był następujący: wykształcenie niepełne podstawowe i podstawowe – 65,9%, niepełne średnie – 7,4%, zawodowe – 20,9% oraz średnie – 5,5%. Obecnie struktura ta przesunęła się, rozciągając się na kolejny poziom – sporadycznie występujące dawniej wykształcenie średnie u sprawców zamieniło się dziś (w jeszcze bardziej sporadyczne) wykształcenie wyższe. Z powodu braków danych w tym zakresie w sprawach wykroczeń porównanie to będzie odnosiło się wyłącznie do sprawców przestępstw. Podobnie jak i kiedyś, dziś największy odsetek sprawców kradzieży to osoby mające wykształcenie podstawowe (w tym gimnazjalne) – 47%. Pozostali najczęściej posiadali wykształcenie zawodowe. Zaledwie 13% sprawców miało wykształcenie średnie. Natomiast sprawcy z wyższym wykształceniem zdarzali się sporadycznie – 9 sprawców. Tak więc wciąż aktualna pozostaje wskazana przez autorów monografii teza o istnieniu związku między poziomem wykształcenia a przestępczością – „nie ulega wątpliwości, że niski poziom wykształcenia utrudnia adaptację społeczną, podjęcie stałej pracy i zrozumienie ujemnych skutków popełnionych przestępstw”⁷⁸. Znaczna liczba braków danych

⁷⁷ W 1989 r. liczba zawartych małżeństw wyniosła ponad 255 tys., a już w 2013 r. ich liczba spadła do 180 tys. Por. H. Dmochowska (red.), *Polska 1989–2014* [Poland 1989–2014], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014, s. 24.

⁷⁸ A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież...*, op. cit., s. 88.

o wykształceniu sprawców wynika z różnicy w zbieranych danych o sprawcy na etapie przygotowawczym. W postępowaniach o wykroczenia informacja ta najczęściej nie była zapisywana przez funkcjonariuszy policji (formularz nie przewiduje takiego pytania). Sytuację tę odzwierciedlają dane w Tabeli 14, gdzie widać, że wszystkie braki danych pochodzą właśnie ze spraw o wykroczenia. Tym samym szczegółowa analiza wykształcenia sprawców wykroczeń, a także jego porównanie z wykształceniem sprawców przestępstw nie są możliwe przy tak niewielkiej liczbie odpowiedzi.

Tabela 14. Wykształcenie sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Podstawowe	81	17,3	16	6,5	65	29,1
Zawodowe	81	17,3	16	6,5	65	29,1
Średnie	63	13,5	17	6,9	46	20,6
Gimnazjalne	52	11,1	12	4,9	40	17,9
Wyższe	9	1,9	2	0,8	7	3,1
Brak danych	182	38,9	182	74,3	0	0
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Jeśli chodzi o zatrudnienie sprawców kradzieży sprzed transformacji, to na 215 badanych większość, bo 47,8%, nie miała żadnej pracy. Wśród pozostałych 40,4% „pozostawało w stosunku pracy”, 3,2% pracowało na roli, 1,8% pobierało rentę lub emeryturę, 1,8% uczyło się, a 4,7% pracowało dorywczo.

Dzisiaj wśród 468 skazanych tylko 92 sprawców (20%) miało w trakcie postępowania stałą pracę. Ponadto wśród nich jedna osoba dodatkowo pobierała środki finansowe z pomocy społecznej, a jedna dodatkowo otrzymywała emeryturę. Natomiast aż 186 osób (40%) nigdzie nie pracowało⁷⁹. Część z nich uzyskiwała jednak pewien dochód, np. ze środków pomocy społecznej.

Jedną z różnic w kwestii zatrudnienia w porównywanych badaniach jest pojawienie się nowej kategorii, czyli osób, które w tym kontekście określają się jako utrzymujące się ze środków pomocy społecznej (22 sprawców). Wśród nich jedna osoba pracowała, a jedna wykonywała prace dorywcze. Pozostali nie posiadali żadnych innych dochodów. Udział płci w tej grupie rozłożył się równo po

⁷⁹ Byli to: bezrobotni utrzymujący się ze środków pomocy społecznej oraz osoby niepracujące z innych powodów.

połowie – 11 kobiet i 11 mężczyzn. Średni dochód, jaki uzyskiwali ci sprawcy, wynosił 567,45 zł, a wahał się między najniższym 120 zł a najwyższym 1 150 zł⁸⁰. Najczęściej były to osoby stanu wolnego (17 sprawców), które nikogo nie utrzymywały – 13 na 22 sprawców.

W przypadku sprawców bezrobotnych z informacji zawartych w aktach wynika, że zazwyczaj pozostawali oni na utrzymaniu rodziny – 41%. Bezrobotni najczęściej nie osiąkali żadnego dochodu (121 sprawców – 82%), a wobec pozostałych dochód nie był ustalony w sprawie⁸¹ (20 przypadków) lub ustalony dochód pochodził ze zbierania złomu, z pomocy przy pracy członkom rodziny (ojcu w gospodarstwie, żonie w działalności gospodarczej) czy alimentów od byłego partnera. Sprawcami, którzy nie pracowali z innych powodów, byli niemal zawsze uczniowie (w tym 4 studentów) pozostający na utrzymaniu rodziny – 18 na 19 sprawców, w wieku od 17 do 26 lat. Jeden sprawca nie pracował (w momencie przesłuchania przez policję) z uwagi na pobyt w zakładzie karnym.

Większość dzisiejszych sprawców przestępstw nie miała nikogo na swoim utrzymaniu – 69%. Jeśli było inaczej, zazwyczaj skazany utrzymywał jedną lub dwie osoby – w jednym przypadku maksymalnie sześć. Do osób będących na utrzymaniu sprawcy należały ich dzieci, żony, konkubiny lub wnuki. Zbliżone wyniki zostały uzyskane w badaniu z lat 80. – odsetek sprawców niemających nikogo na swoim utrzymaniu wyniósł 51%. Z jednej strony podobieństwo może być tłumaczone przez złą sytuację finansową samego sprawcy, a więc niemożność utrzymywania innej osoby. Z drugiej strony obecne zwiększenie się liczby „niezależnych” sprawców może być związane ze spadkiem w tej grupie liczby osób pozostających w związkach małżeńskich. Klasyczne ujęcie rodziny, w którym to mężczyzna utrzymuje rodzinę (większość sprawców to mężczyźni), mogło powodować, że dawniej jednak więcej sprawców posiadało inne osoby na utrzymaniu.

Tabela 15. Zatrudnienie sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Bezrobotny	147	31,4	82	33,5	65	29,1
Pracuje dorywczo	138	29,5	55	22,4	83	37,2
Pracuje na stałe	92	19,7	55	22,4	37	16,6
Emerytura/renta	26	5,6	13	5,3	13	5,8

⁸⁰ 600 zł netto wypłata + 300 zł alimenty + 250 zł zasiłek rodzinny i pielęgnacyjny; na utrzymaniu córka i wnuczka.

⁸¹ W dwóch przypadkach zapisano, że sprawca „utrzymuje się z kradzieży”. Wobec nich nieustalona była kwota dochodu.

Tabela 15. c.d.

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Brak danych	23	4,9	23	9,4	0	0
Utrzymuje się ze środków pomocy społecznej	22	4,7	13	5,3	9	4,0
Nie pracuje, inny powód	19	4,1	5	2,0	14	6,3
Prowadzi własne gospodarstwo rolne	5	1,1	2	0,8	3	1,3
<i>Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>						

Źródło: opracowanie własne.

Wysokość uzyskiwanych dochodów sprawców kradzieży została zanalizowana bez odniesienia do badania z lat 80. z uwagi na różnice wartości pieniądza spowodowane denominacją złotego w 1995 r. W badanych aktach znajdowała się informacja o wysokości dochodu w stosunku do 402 sprawców. Spośród nich aż 137 osób nie posiadało żadnego dochodu. W sprawach wykroczeń było to 71 sprawców, a przestępstw – 66.

Minimalny miesięczny dochód sprawcy wykroczenia wynosił 50 zł, a w przypadku sprawcy przestępstwa było to 100 zł. Ustalony średni miesięczny dochód sprawcy kradzieży wynosił 1 033,37 zł.

Wobec 4 sprawców przestępstw dochód został ustalony w obcej walucie – zawsze w przypadku sprawcy cudzoziemca (1 000 hrywien, 1 500 hrywien, 2 500 funtów, 700 funtów). Sprawcy ci nie zostali ujęci w analizie dochodów.

Miejscem zamieszkania współczesnych sprawców⁸² były najczęściej miasta o wielkości powyżej 100 tys. mieszkańców oraz wsie – w przypadku sprawców przestępstw. Natomiast sprawcy wykroczeń częściej pochodzili z miast o wielkości nieprzekraczającej 50 tys. mieszkańców niż ze wsi. Kwestię miejsca zamieszkania sprawców przestępstw warto zestawić z miejscem popełnienia przestępstwa. Na tę zależność zwrócił uwagę Antoni Kobus, który dokonał analizy przestępczości ludności miejskiej i wiejskiej w latach 1967–1968⁸³. Na jej podstawie okazało się, że jest istotna różnica w tym, które kryterium bierzemy pod uwagę: „Przeciętnie w latach 1967–68 – według wskaźników obliczonych ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa – poziom przestępczości w miastach był o 45% wyższy niż na wsi, podczas gdy obliczenia ze względu na miejsce zamieszkania wskazują, że był

⁸² Autorzy monografii nie omawiali miejsca zamieszkania sprawców.

⁸³ A. Kobus, *Przestępczość wśród ludności zamieszkałej w miastach i na wsi* [Crime among people living in cities and in the countryside], „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1974, nr 1.

on wyższy tylko o 16%⁸⁴. Wyniki badanych przez autorkę spraw kradzieży pokrywają się z tą zasadą, że zdecydowana większość z nich została popełniona przez mieszkańców miast. Z porównania miejsca popełnienia czynu i miejsca zamieszkania sprawców wynika, że sprawcy kradli najczęściej tam, gdzie mieszkali (65%) i to niezależnie od tego, czy było to przestępstwo, czy wykroczenie. Jednakże spośród sprawców zamieszkałych na wsi zdecydowana większość (72%) dokonywała kradzieży poza swoim miejscem zamieszkania. Dla porównania mieszkańcy miast kradli w większości „u siebie” – 77% spraw (Tabela 18). Najczęściej wiązało się to z sytuacją, w której sprawca mieszkał na wsi, od pobliskich miejscowości dzieliły go niewielkie odległości, przemieszczał się do nich (np. do najbliższego większego sklepu w okolicy), a przy okazji dokonywał tam kradzieży. Wypada zatem stwierdzić, że badane wspólnie sprawy kradzieży potwierdziły tezę, że wielu sprawców zamieszkałych na wsi działało na „gościnnych wystęпах” w miastach.

Tabela 16. Miejsce zamieszkania sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Wieś	100	21,4	44	18,0	56	25,1
Miasto do 10 000 mieszkańców	22	4,7	16	6,5	6	2,7
Miasto od 10 000 do 50 000 mieszkańców	96	20,5	53	21,6	43	19,3
Miasto od 50 000 do 100 000 mieszkańców	37	7,9	21	8,6	16	7,2
Miasto powyżej 100 000 mieszkańców	198	42,3	108	44,1	90	40,4
Miejsce zamieszkania za granicą	8	1,7	1	0,4	7	3,1
Brak danych	7	1,5	2	0,8	5	2,2
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

⁸⁴ Ibidem, s. 169.

Tabela 17. Czy miejsce zamieszkania sprawcy jest takie samo jak miejsce dokonanej kradzieży?

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Tak, zawsze	302	64,5	174	71,0	128	57,4
Nie	160	34,2	71	29,0	89	39,9
Różnie	6	1,3	0	0	6	2,7
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 18. Czy miejsce zamieszkania sprawcy jest takie samo, jak miejsce dokonanej kradzieży? Ze względu na miejsce zamieszkania (odsetki)

Miejsce zamieszkania	Czy miejsce zamieszkania sprawcy jest takie samo, jak miejsce dokonanej kradzieży?			
	Tak, zawsze	Nie	Różnie	Ogółem
Wieś	28,0	70,0	2,0	100,0
Miasto	77,1	22,7	0,3	100,0
Za granicą	0,0	100,0	0,0	100,0
Ogółem	64,5	34,2	1,3	100,0

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku współczesnych kradzieży informacja o uprzedniej karalności sprawcy w badanych aktach sądowych mogła pochodzić z dwóch źródeł: dołączonej do akt karty karnej lub z protokołu przesłuchania podejrzanego (protokół zawiera rubrykę z pytaniem o poprzednią karalność). Informacje te nie zawsze się pokrywały – bywało, że to, co sprawca oświadczył w protokole, nie znalazło potwierdzenia w karcie karnej. O ile załączanie kart karnych do akt spraw o przestępstwa kradzieży można uznać za praktykę (99% akt), o tyle w przypadku spraw o wykroczenia tylko 20% z nich zawierało ten dokument. W sprawach, w których nie było kart karnych, informacja o uprzedniej karalności sprawcy pochodziła zazwyczaj z wyjaśnień podejrzanego albo pozostawała nieustalona (brak danych). Jak widać w Tabeli 19, wszystkie sytuacje braku tej informacji dotyczą spraw o wykroczenia.

Należy jednak pamiętać, że mimo iż sprawca figurował w karcie karnej jako „niekarany”, to mógł być wcześniej skazany za czyny, które uległy zatarciu lub które nie są ujmowane w kartach karnych – szczególnie wykroczenia. W badanych

aktach było kilka przypadków, gdy karta karna była „czysta”, a jednak w wyjaśnieniach sprawca podawał, że był już wcześniej karany. Z obu możliwych źródeł (sytuacje: jest karta karna i jest karany, nie ma karty karnej, ale podał, że był karany, jest karta karna, w której „nie figuruje”, ale podał, że był karany), wynika, że niemal połowa sprawców w badanej próbie była już uprzednio karana (46% badanych). Następne, szczegółowe dane zostaną przedstawione na podstawie jednego źródła, uznanego za bardziej wiarygodne, czyli kart karnych.

Okazuje się, że wyniki ustalone na podstawie samych kart karnych są podobne. Spośród 271 sprawców, których karta karna znajdowała się w aktach, większość z nich była wcześniej karana (145 sprawców – 54%). Jedynie w aktach 1/5 sprawców wykroczeń znajdowały się karty karne. Wynikało z nich, że uprzednio karanych było 32 sprawców (64%). Spośród 221 sprawców przestępstw, których karty karne były w aktach, karanych wcześniej było 116 sprawców (52,5%).

Tabela 19. Czy sprawca był wcześniej karany? (Na podstawie obu źródeł)

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Tak	219	46,8	102	41,6	117	52,5
Nie	201	42,9	95	38,8	106	47,5
Brak danych	48	10,3	48	19,6	0	0
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 20. Uprzednia karalność sprawców, których karty karne znajdowały się w aktach

Czy był karany?	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Tak	145	53,5	32	64,0	113	51,1
Nie	126	46,5	18	36,0	108	48,9
Ogółem – liczba kart karnych w tych sprawach	271	100	50	100	221	100

Źródło: opracowanie własne.

Interesujące, jak zbliżone są wyniki dotyczące uprzedniej karalności sprawców kradzieży dawniej i dziś. Wśród badanych w latach 80. sprawcy niekarani także

stanowili mniejszość – wtedy 45,5%, a dziś 48,9% w próbie. Podobnie też spośród karanych poprzednio osób najliczniejszą grupę stanowili karani tylko raz – kiedyś 23,2%, a dziś 26,5%. Natomiast obecnie podwoiła się liczba sprawców karanych uprzednio dwukrotnie (z 11,6% do 20,4%) i trzykrotnie (z 5,9% do 11,5%). Największy skok odnotowano jednak w grupie karanych uprzednio powyżej 4 razy – dawniej stanowili 13,4% badanych, a dziś aż 41,6%.

Z analizy uprzedniej karalności dzisiejszych sprawców kradzieży wynika, że wcześniej byli karani średnio 4 razy. Połowa z nich nie przekroczyła jednak 3 skazań przed badaną sprawą. Najliczniej karany uprzednio sprawca miał za sobą 21 skazań wykazanych w karcie karnej, a w bieżącym badaniu był to sprawca przestępstwa kradzieży.

Tabela 21. Uprzednia karalność

Był uprzednio karany:	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
1 raz	38	26,2	8	25,0	30	26,5
2 razy	31	21,4	8	25,0	23	20,4
3 razy	17	11,7	4	12,5	13	11,5
4–9 razy	47	32,4	9	28,1	38	33,6
10 razy i więcej	12	8,3	3	9,4	9	8,0
Ogółem	145	100	32	100	113	100

Źródło: opracowanie własne.

Większość spośród 145 sprawców uprzednio karanych (81 sprawców – 56%) popełniła wcześniej przestępstwo kradzieży (art. 278 § 1 k.k.). Wśród 32 sprawców wykroczeń była to połowa – 16 sprawców, a wśród 113 sprawców przestępstw – 65 badanych (58%). Zazwyczaj jeden sprawca popełnił jeden czyn kradzieży, ale rekordziści mieli ich na koncie kilkanaście. Ponadto większość uprzednio karanych, bo 136 sprawców (92%), została skazana wcześniej za przestępstwo inne niż kradzież.

Najliczniej popełnianym czynem przez uprzednio karanych sprawców było przestępstwo przeciwko mieniu inne niż kradzież – 46% z ogółu rodzajów popełnionych czynów. Najczęściej była to kradzież z włamaniem (art. 279 k.k.) lub oszustwo (art. 286 k.k.).

Co ciekawe, w stosunku do 16 sprawców karty karne zawierały informacje o skazaniu na podstawie Kodeksu karnego z 1969 r. W większości były to przestępstwa przeciwko mieniu – najczęściej kradzież zuchwałą (art. 208 k.k. z 1969 r.⁸⁵).

Część sprawców była uprzednio karana na podstawie innych ustaw niż Kodeks karny. W przypadku 26 sprawców była to Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (najczęściej za posiadanie środków odurzających – art. 62 ust. 1), w czterech przypadkach – Kodeks karny skarbowy, a w pojedynczych przypadkach – inne ustawy⁸⁶.

Warte odnotowania jest, że 9 sprawców było uprzednio karanych przez sądy zagraniczne. Najczęściej sprawcy byli karani na terenie Niemiec – 6 sprawców, ale także we Francji, w Szwecji i w Wielkiej Brytanii.

Jeśli idzie o stosowane uprzednio kary, to w stosunku do 114 sprawców (79%) sądy orzekły już karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Natomiast 61 sprawców (42%) było wcześniej karanych karą bezwzględnej pozbawienia wolności. Blisko połowa uprzednio karanych, bo 70 sprawców (48%), odbywała już wcześniej karę pozbawienia wolności – zarówno poprzez skazanie na bezwzględną karę więzienia, jak i w wyniku wykonania zawieszony kary pozbawienia wolności czy zamiany innej kary na karę izolacyjną właśnie.

Według informacji z kart karnych⁸⁷ najmłodszy sprawca miał 17 lat, gdy został po raz pierwszy skazany. Badani sprawcy pierwszy raz zostawali skazani średnio w wieku 23 lat; połowa sprawców w chwili pierwszego skazania nie przekroczyła 20 lat. Najstarszy sprawca według karty karnej został skazany po raz pierwszy, gdy miał 56 lat.

Autorzy monografii ustalili⁸⁸, że aż 63% badanych przez nich sprawców kradzieży nadużywało alkoholu. W badaniu własnym autorki ustalenie tego było często niemożliwe na podstawie akt – szczególnie w przypadku akt spraw wykroczeń. Wśród zbieranych przez organy procesowe informacji o sprawcy – o ile okoliczności czynu nie wskazywały na powiązanie sprawcy z alkoholem – nie było istotną informacją ustalenie tego, czy podsądny nadużywał alkoholu. Wyjątkiem od tej reguły były sprawy, w których sprawca podał w wyjaśnieniach, że był wcześniej leczony odwykowo. W takiej sytuacji organy procesowe zlecały sporządzenie opinii przez biegłych

---

⁸⁵ Art. 208 k.k. z 1969 r.: „Kto kradnie w sposób szczególnie zuchwały lub z włamaniem, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

⁸⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej [Act of 21 November 1967 on the general obligation to defend the Republic of Poland], Dz. U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220, z art. 224, p. 1 i 3; Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej [Act of 30 June 2000 – Industrial property law], Dz. U. z 2001 r. Nr 49, poz. 508, z art. 305.

⁸⁷ Należy pamiętać, że informacje z kart karnych w zakresie pierwszego skazania sprawcy (a w związku z tym z wiekiem, w którym sprawca był pierwszy raz skazany) mogą odbiegać od rzeczywistości z uwagi na nieujęte w nich sprawy zatarte – zgodnie z art. 106 Kodeksu karnego z chwilą zatarcia skazania uważa się je za niebyłe, a wpis usuwa się z rejestru.

⁸⁸ W monografii nie ma jednak wyjaśnienia, na jakiej podstawie dokonano takiego ustalenia.

psychiatrów, w której pojawiała się diagnoza o uzależnieniu sprawcy bądź jego braku. Najczęściej jednak powodem leczenia sprawcy i w następstwie sporządzenia opinii było uzależnienie od narkotyków, a nie od alkoholu. Występowanie opinii psychiatrycznych należało jednak do rzadkości w badanej populacji. Natomiast jeśli chodzi o typ spraw, w których przedmiotem kradzieży był alkohol (bądź kradzieże w celu zdobycia środków na alkohol), zdecydowanie częściej były to wykroczenia.

6. Karanie sprawców kradzieży

Odpowiedzialność karna sprawców i ich karanie w obu porównywanych badaniach odbywały się w czasie obowiązywania dwóch reżimów prawnych – obecnego Kodeksu karnego i Kodeksu karnego z 1969 r.⁸⁹ Powoduje to, że wyniki obu badań możemy porównać w tym zakresie jedynie w przybliżeniu. Z pewnością zauważalny jest tu wpływ owej zmiany prawnej – poczynając od zapisów w ustawie, a kończąc na podejściu do polityki karania różnej dla obu tych reżimów.

Badani przez autorów monografii sprawcy podlegali odpowiedzialności karnej z Kodeksu karnego z 1969 r. i zgodnie z art. 203 § 1 tej ustawy (typ podstawowy kradzieży) sąd mógł wymierzyć wobec nich karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5.

Obecnie definicja przestępstwa kradzieży sformułowana w art. 278 § 1 k.k. brzmi: „Kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”⁹⁰. Jednakże w przypadku mniejszej wagi sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Widać więc, że nowy kodeks obniżył dolną granicę ustawowego zagrożenia wymiarem kary, jednocześnie pozostawiając na tym samym poziomie jego górną granicę. Obecny Kodeks karny utrzymuje także wprowadzone w 1966 r. „przepełnienie” pewnych czynów zabronionych przeciwko mieniu (m.in. kradzieży) na wykroczenia i przestępstwa⁹¹. Od 1 września 1998 r.

⁸⁹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny [Act of 19 April 1969 – Penal Code], Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94.

⁹⁰ „Art. 278 § 1. Kto zabiera w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto bez zgody osoby uprawnionej uzyskuje cudzy program komputerowy w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. § 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. § 4. Jeżeli kradzież popełniono na szkodę osoby najbliższej, ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego. § 5. Przepisy § 1, 3 i 4 stosuje się odpowiednio do kradzieży energii lub karty uprawniającej do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego”. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [Act of 6 June 1997 – Criminal Code], Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553.

⁹¹ Por. R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz* [Penal Code. Comments], C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 1673: „To szczególne rozwiązanie prawne dotyczy kradzieży, kradzieży leśnej, przywłaszczenia, paserstwa i uszkodzenia lub zniszczenia mienia”.

ustawodawca przyjął, że kradzież cudzej rzeczy ruchomej o wartości do kwoty 250 zł będzie kwalifikowana jako wykroczenie. Z dniem 9 listopada 2013 r. w życie weszła ustawa⁹², która zmieniła granicę dzielącą przestępstwo od wykroczenia kradzieży. Zmiana tej granicy wiązała się ze zmianą kryterium jej ustanowienia – zamiast progu wyrażonego kwotowo (250 zł) ustalono go na poziomie 1/4 minimalnego wynagrodzenia⁹³. W przypadku wykroczenia sprawca może zostać ukarany w drodze postępowania mandatowego przez uprawnionego funkcjonariusza albo w jego sprawie zostaje sporządzony wniosek o ukaranie do sądu, który może ukarać sprawcę karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny⁹⁴.

W badaniu autorki badane sprawy niemal zawsze kończyły się skazaniem sprawcy. Co do 10 sprawców przestępstw sądy warunkowo umorzyły postępowanie. Interesujące, że czworo spośród nich było oskarżonych w jednej sprawie⁹⁵. Sprawcy ci podjęli jedyną w całej badanej próbie mediację z osobą pokrzywdzoną, w wyniku której zawarli ugody. Wszyscy wywiązali się z obowiązku wynikającego z ugody i zapłacili pokrzywdzonej zadośćuczynienie. Jednakże jeden z nich w okresie próby popełnił kolejne przestępstwo umyślne (art. 279 § 1 k.k.), w wyniku czego wobec niego sąd podjął warunkowo umorzone postępowanie.

Na uwagę zasługują także dwa pojedyncze przypadki, które miały miejsce w sprawach o wykroczenia. Pierwszy, gdy sąd uniewinnił obwinionego⁹⁶ od kradzieży paliwa za 40,04 zł (mężczyzna zapłacił na stacji tylko za napoje, a miał też zapłacić za zatankowane paliwo). W tej sprawie sąd najpierw wydał wyrok nakazowy, nakładając na sprawcę karę grzywny. Obwiniony złożył sprzeciw od tego wyroku, nie przyznawał się do popełnienia czynu i żądał udostępnienia nagrania z monitoringu. W trakcie rozprawy okazało się jednak, że płyta z nagraniem jest uszkodzona. W tej sytuacji sąd postanowił uniewinnić mężczyznę. W drugim przypadku⁹⁷ sprawca kradzieży podał, że leczył się psychiatrycznie. W opinii sporządzonej na polecenie sądu biegli psychiatrzy stwierdzili, że mężczyzna z powodu schizofrenii paranoidalnej miał zniesioną zdolność rozpoznania

---

⁹² Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw [Act of 27 September 2013 on amending the Code of Criminal Procedure and various other acts], Dz. U. z 2013 r. poz. 1247.

⁹³ „W rezultacie w 2014 r. granica wyznaczona w oparciu o wskazany przelicznik wynosiła 420 zł, rok później: 437,50 zł, a w kończącym się właśnie 2016 r. 462,50 zł.” Zob. *Nowe przepełnienie kradzieży* [The new double crime of theft], *Dogmaty Karnisty*, 14.09.2016, <https://dogmatykarnisty.blogspot.com/2016/09/nowe-przepełnienie-kradziezy.html> [dostęp: 12.09.2017]. W 2017 r. wynosił on 500 zł, a 2018 r. – 525 zł.

⁹⁴ „Art. 119 § 1. Kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 1/4 minimalnego wynagrodzenia, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny” – Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń [Act of 20 May 1971 – Code of Petty Offences], Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114.

⁹⁵ Sprawa nr 352.

⁹⁶ Sprawa nr 34.

⁹⁷ Sprawa nr 348.

znaczenia zarzucanego mu czynu i pokierowania swoim postępowaniem w myśl art. 31 § 1 k.k., w wyniku czego sąd umorzył postępowanie. Sprawy trzech ostatnich oskarżonych zakończyły się jeszcze inaczej. Wobec dwóch sprawa została wyłączona przez sąd do odrębnego postępowania, podczas gdy w analizowanej sprawie wyrok zapadł tylko wobec współsprawcy. W trzecim, ostatnim przypadku sprawca zmarł przed wydaniem orzeczenia. Wszystkie trzy sprawy dotyczyły sytuacji, w której w postępowaniu był więcej niż jeden oskarżony, a wobec pozostałych z nich zapadły wyroki skazujące.

Tabela 22. Rodzaj orzeczenia kończącego postępowanie w pierwszej instancji wobec sprawców

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Wyrok nakazowy	232	49,6	198	80,8	34	15,2
Wyrok skazujący	221	47,2	45	18,4	176	78,9
Warunkowe umorzenie postępowania	10	2,1	0	0	10	4,5
Inne	3	0,6	0	0	3	1,3
Wyrok uniewinniający	1	0,2	1	0,4	0	0
Umorzenie postępowania	1	0,2	1	0,4	0	0
Ogółem	468	100	245	100	223	100

Źródło: opracowanie własne.

Spośród 468 sprawców analiza wymiaru i wykonania kary nie obejmuje zatem 15 sprawców (N=453⁹⁸). Warto nadmienić, że jeśli idzie o postępowania warunkowo umorzone przez sąd, to wobec 3 sprawców sprawy umorzone były na okres 1 roku próby, a wobec pozostałych 7 – na okres 2 lat próby. Większość sprawców ukończyła czas próby pomyślnie (8 sprawców), co do 1 sprawcy nie było informacji o jego zakończeniu, natomiast wobec ostatniego sprawcy postępowanie zostało podjęte na skutek popełnienia przez tego skazanego przestępstwa z art. 279 § 1 k.k.

W pierwszej kolejności zostaną zaprezentowane wyniki dotyczące karania sprawców kradzieży uzyskane przez autorów monografii. Spośród 215 sprawców 95 z nich (44,1%) zostało skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności. Była to kara najczęściej stosowana przez sądy wobec ówczesnych sprawców kradzieży. Kolejną orzekaną karą była kara ograniczenia wolności, na którą sądy skazały 57 sprawców (25,5%). Karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

⁹⁸ W tym 210 sprawców przestępstw i 243 sprawców wykroczeń.

jej wykonania zastosowano wobec 38 osób (17,6%). Natomiast wobec 25 sprawców (11,6%) sądy wymierzyły jako karę grzywnę samoistną.

Obecnie najczęściej stosowaną przez sądy karą w przypadku sprawców przestępstw była kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – 77 sprawców (36,7%). Kolejną karą stosowaną przez sądy była kara ograniczenia wolności (24,3%) i tuż za nią bezwzględna kara pozbawienia wolności (21,4%). Okazuje się zatem, że dwukrotnie zmniejszył się odsetek skazywania sprawców kradzieży na najsurowszą w tym przypadku karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Ustąpiła ona karze probacyjnej – pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, która była dawniej dopiero trzecią w kolejności karą stosowaną wobec sprawców kradzieży. Kara ograniczenia wolności utrzymała dawną pozycję w częstości stosowania jej przez sądy. Podobnie najrzadziej stosowaną karą przy przestępstwach kradzieży pozostaje grzywna samoistna. Ponadto aż przy co drugiej orzeczonej karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania (w 53%) sąd dodatkowo orzekł karę grzywny. Natomiast przy karze bezwzględnego pozbawienia wolności sąd dodatkowo orzekł karę grzywny wobec 3 sprawców.

Inaczej wyglądała sytuacja w przypadku wykroczeń, gdzie zdecydowanie najczęściej sądy karały sprawców grzywną samoistną (71,2%). Drugą najczęściej stosowaną była kara ograniczenia wolności. Inną karą, wymierzoną wobec 1 sprawcy w sprawie o wykroczenie, była kara nagany⁹⁹ – była to też jedyna sprawa, w której sąd zastosował nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 39 § 1 i 2 k.w.).

Dalsze rozważania na temat karania odnoszą się wyłącznie do współczesnych spraw karnych badanych przez autorkę z powodu braku odpowiednich danych w badaniu z monografii.

W sprawach o przestępstwo kara grzywny na podstawie Kodeksu karnego została wymierzona przez sądy ogólnie wobec 79 sprawców¹⁰⁰, w tym grzywna samoistna wobec 36 sprawców, a kumulatywna wobec 43. Zanim zostanie omówiony ogólny wymiar grzywien, warto zwrócić uwagę na różnice w tych dwóch kategoriach. Grzywna samoistna wynosiła średnio 1 203,33 zł, podczas gdy grzywna kumulatywna niemal połowę mniej, bo 647,67 zł.

---

⁹⁹ Sprawa nr 235. Sprawca nie zapłacił za paliwo zatankowane na stacji benzynowej. Przed przesłuchaniem przez policję uregulował płatność na stacji. Wyjaśnił, że zdarzenie musiało wyniknąć z roztargnienia – nie miał zamiaru ukraść, w protokole przesłuchania prosił sąd o nagany.

¹⁰⁰ W dwóch sprawach zakwalifikowanych jako sprawa o przestępstwo grzywna została wymierzona na podstawie Kodeksu wykroczeń – gdy nastąpiła zmiana kwalifikacji czynu na art. 122 § 1 k.w. (200 zł) i gdy sprawca skazany został za przestępstwo i wykroczenie kradzieży w jednej sprawie – za wykroczenie karą grzywny właśnie (800 zł). Te dwie grzywny zostały włączone do obliczeń grzywien w wykroczeniach.

Tabela 23. Wymiar kary wobec sprawców kradzieży

		Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
		n=453	%	n=243	%	n=210	%
Kara pozbawienia wolności	ogółem	122	27,0	0	0	122	58,1
	w tym: bezwzględne pozbawienie wolności	45	10,0	0	0	45	21,4
	w tym: pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania	77	17,0	0	0	77	36,7
Grzywna kumulatywna	ogółem	44	9,7	0	0	44	20,9
	w tym: obok kary bezwzględnego pozbawienia wolności	3	0,6	0	0	3	1,4
	w tym: obok kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania	41	9,1	0	0	41	19,5
Ograniczenie wolności		111	24,5	60	24,7	51	24,3
Grzywna samoistna		210	46,3	173	71,2	37	17,6
Areszt		9	2,0	9	3,7	0	0
Nagana		1	0,2	1	0,4	0	0
<i>Osetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>							

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 24. Wymiar orzeczonych grzywnien za przestępstwo

	Grzywna		
	Samoistna	Kumulatywna	Łącznie
Średnia	1 203,33	647,67	900,89
Mediana	1 000	600	800
Minimum	420	200	200
Maksimum	3 000	2 000	3 000
N	36	43	79

Źródło: opracowanie własne.

Orzekając tę karę, sędziowie ustalali najczęściej najniższą stawkę dzienną grzywny, czyli 10 zł (66% grzywien). W przypadku grzywien kumulatywnych były to niemal wszystkie sprawy (37 z 43)¹⁰¹. Pamiętając o tym, że sąd ustala stawkę, biorąc pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe¹⁰², można przyjąć, że w ocenie sądów większość tych sprawców miała najniższe możliwości spłaty grzywny. Mimo to żaden sprawca nie został skazany na możliwie najniższą grzywnę 100 zł (10 stawek o wysokości 10 zł). Ogółem średnia wysokość grzywny w sprawach przestępstw wynosiła 900,89 zł, a wysokość połowy grzywien nie przekroczyła 800 zł. Najniższa i najwyższa grzywna była wielokrotnością stawki dziennej o wysokości 10 zł. Były to kwoty 200 zł i 3 000 zł.

Tabela 25. Grzywna za przestępstwa kradzieży – wysokość i liczba stawek dziennych

Liczba stawek	Wysokość stawki					Ogółem
	10	15	20	30	50	
10	0	0	1	0	0	1
20	3	0	0	0	1	4
25	1	0	0	0	0	1
30	4	0	3	0	0	7
40	3	0	4	0	0	7
42	1	0	0	0	0	1
50	12	0	4	2	0	18
60	3	0	3	2	0	8
70	5	0	0	0	0	5
80	4	1	0	0	0	5
100	11	0	6	0	0	17
120	2	0	0	0	0	2
150	2	0	0	0	0	2
300	1	0	0	0	0	1
Ogółem	52	1	21	4	1	79

Źródło: opracowanie własne.

¹⁰¹ W pozostałych 6 sprawach, w których orzeczono grzywnę obok kary pozbawienia wolności, stawka dzienna wynosiła 20 zł.

¹⁰² Art. 33 § 3 k.k.: „Ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe; stawka dzienna nie może być niższa od 10 złotych, ani też przekraczać 2 000 złotych”.

Tabela 26. Orzeczona grzywna – sprawy o przestępstwa

	Przestępstwa	
	n	%
Do 300 zł	9	11,5
>300 do 500 zł	16	20,3
>500 do 700 zł	11	13,9
>700 do 900 zł	8	10,1
>900 do 1 000 zł	16	20,3
>1 000 do 1 500 zł	10	12,5
>1 500 do 2 000 zł	8	10,1
>2 000 zł	1	1,3
Ogółem	79	100

Źródło: opracowanie własne.

Wymiar kary grzywny orzekanej przez sądy w sprawach o wykroczenia wahał się od 20 zł do 2 000 zł. Połowa tych grzywien nie przekroczyła jednak 200 zł. Średnio grzywna dla sprawcy wykroczenia wynosiła 283,54 zł.

Tabela 27. Orzeczona grzywna – sprawy wykroczeń

	Wykroczenia	
	n	%
Do 50 zł	13	7,6
>50 do 100 zł	29	16,5
>100 do 200 zł	53	30,7
>200 do 300 zł	40	23,1
>300 do 400 zł	10	5,8
>400 do 500 zł	16	9,2
> 500 zł	12	7,1
Ogółem	173	100

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie zarówno z Kodeksem karnym, jak i Kodeksem wykroczeń kara ograniczenia wolności¹⁰³ jest związana z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym¹⁰⁴. W większości skazań na karę ograniczenia wolności sądy określały czas jej trwania na jeden miesiąc (60 spraw na 111 – 54%). Wśród nich sądy najczęściej orzekały obowiązek wykonywania prac na cele społeczne w wymiarze 20 godzin (26 przypadków – 23%). Równie często jednak – 22 przypadki – był to wymiar 40 godzin pracy. Wszystkie kary ograniczenia wolności w wymiarze jednego miesiąca zostały orzeczone w sprawach o wykroczenia – w Tabeli 28 zaznaczone na szaro¹⁰⁵. W przypadku sprawców przestępstw sądy orzekały karę ograniczenia wolności na czas nie krótszy niż 3 miesiące. Natomiast najwyższy wymiar kary ograniczenia wolności wyniósł 18 miesięcy po 40 godzin pracy na cele społeczne¹⁰⁶.

Tabela 28. Kara ograniczenia wolności

Liczba miesięcy	Liczba godzin na miesiąc				Ogółem
	20	25	30	40	
1	26	0	12	22	60
3	4	0	3	0	7
4	6	0	2	0	8
5	3	0	3	0	6
6	5	0	2	4	11
7	1	0	0	0	1
8	0	1	0	0	1
10	2	0	3	0	5
12	2	0	2	6	10
15	1	0	0	0	1
18	0	0	0	1	1
Ogółem	50	1	27	33	111

Źródło: opracowanie własne.

¹⁰³ Omówienie kary ograniczenia wolności, bezwzględnego pozbawienia wolności oraz pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania pochodzi z raportu J. Klimczak, M. Czaplinski, *Efektywność...*, op. cit.

¹⁰⁴ Art. 35 § 1 k.k.: „Nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne jest wykonywana w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym”. Art. 21 § 1 k.w.: „Obowiązek określony w art. 20 § 2 pkt 2 polega na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w odpowiednim zakładzie pracy, placówce służby zdrowia, opieki społecznej, organizacji lub instytucji niosącej pomoc charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej w wymiarze od 20 do 40 godzin”.

¹⁰⁵ Wymiar kary ograniczenia wolności dla wykroczeń to 1 miesiąc (art. 20 § 1 k.w.), a dla przestępstw Kodeks karny przewiduje wymiar tej kary od 1 miesiąca do 2 lat (art. 35 § 1 k.k.).

¹⁰⁶ Sprawa nr 279.

Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania była orzeczona przez sądy wobec 77 sprawców przestępstw. Najczęściej była to kara w wymiarze 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania na 3 lata. Najsurowszy wymiar tej kary wynosił 2 lata pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania na okres 5 lat. Należy pamiętać, że w większości tych kar (53%) sądy dodatkowo orzekały karę grzywny. Dozór kuratora został orzeczony wobec 35 sprawców, czyli dla 45% skazanych na ten rodzaj kary.

Tabela 29. Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania

Liczba miesięcy kary	Na ile lat zawieszona kara pozbawienia wolności				Ogółem
	2	3	4	5	
2	1	0	0	1	2
3	5	2	0	0	7
4	4	2	1	0	7
5	2	1	0	0	3
6	7	15	0	0	22
8	8	1	2	0	11
9	0	1	0	0	1
10	3	1	0	0	4
12	1	3	1	2	7
14	0	0	0	1	1
15	0	1	1	0	2
18	0	3	1	1	5
20	0	0	0	1	1
24	0	0	1	3	4
Ogółem	31	30	7	9	77

Źródło: opracowanie własne.

Orzeczona wobec 45 sprawców przestępstw bezwzględna kara pozbawienia wolności średnio wynosiła 8 miesięcy. Najniższy orzeczony wymiar tej kary to 3 miesiące. Wobec połowy tych sprawców wymiar kary nie przekroczył 6 miesięcy – co piąty sprawca został skazany właśnie na 6 miesięcy pozbawienia wolności. Na pozbawienie wolności powyżej 8 miesięcy zostało skazanych 13 sprawców (29%). Najsurowszy wymiar tej kary to 2 lata pozbawienia wolności orzeczone wobec sprawcy skazanego za 6 czynów z art. 278 § 1 k.k. (sąd w wyroku przyjął w kwalifikacji art. 91 § 1 k.k. oraz art. 280 § 1 k.k.¹⁰⁷).

¹⁰⁷ Sprawa nr 293. Oskarżony o więcej kradzieży, a także o przywłaszczenie, w trakcie rozprawy odwołał przyznanie się do nich i w wyniku konfrontacji ze świadkami sąd uniewinnił go od

W badanych sprawach wykroczeń sądy ukarały 9 sprawców karą aresztu. Przeciętna długość tej kary to 20 dni. Najkrótszy orzeczony areszt wynosił 5 dni, a najdłuższy wynosił tyle, ile maksymalny wymiar tej kary, czyli 30 dni i został orzeczony wobec 4 sprawców.

Najczęściej stosowanym przez sądy środkiem karnym był obowiązek naprawienia szkody (28,6%). W przypadku sprawców wykroczeń był to też jedyny rodzaj zastosowanego środka karnego. Sądy częściej rezygnowały ze stosowania środków karnych wobec sprawców wykroczeń niż przestępstw, choć nawet wobec tych drugich środki były orzekane wobec mniej niż połowy skazanych (35% wszystkich sprawców).

Tabela 30. Środki karne

	Razem		Wykroczenia		Przestępstwa	
	n	%	n	%	n	%
Obowiązek naprawienia szkody	134	28,6	55	22,4	79	35,4
Przepadek przedmiotów	13	2,8	0	0	13	5,8
Inne	11	2,4	0	0	11	4,9
Nawiązka	2	0,4	0	0	2	0,9
Brak orzeczenia środków karnych	312	66,7	190	77,6	122	54,7
<i>Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>						

Źródło: opracowanie własne.

Okazuje się, że w orzekanych karach nie ma istotnych różnic ze względu na płeć sprawców. Można jednak zauważyć, że mężczyźni częściej byli skazywani na „tradycyjne” kary, takie jak pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania i bezwzględne pozbawienie wolności, podczas gdy kobiety – na grzywnę i karę ograniczenia wolności. Jednakże sposób karania kobiet i mężczyzn jest uzależniony od wielu innych czynników. Po pierwsze, od samych sprawców – przykładowo tylko 22,5% kobiet było uprzednio karanych, podczas gdy w grupie mężczyzn była to połowa z nich. Po drugie, różniły się same kradzieże dokonywane przez obie płcie. Kobiety częściej popełniały wykroczenia niż przestępstwa, a ponad połowę kradzieży przez nie popełnionych stanowiły kradzieże sklepowe (52,5%), na drugim miejscu znalazły się zaś kradzieże okazjonalne (18,8%; u mężczyzn odsetek tych kradzieży wyniósł 8,5%). Te dwa sposoby wyczerpały większość

---

popełnienia 10 czynów. Sprawca m.in. zrywał złote łańcuszki z szyi – specjalnie tropił potencjalne ofiary. W ten sposób doszło do zarzutu rozboju – przewrócił jedną kobietę, zanim zerwał jej łańcuszek.

kradzieży popełnianych przez kobiety, pozostałe były rozproszone bez innych dominujących sposobów. Kradzieże mężczyzn były bardziej zróżnicowane. Choć najwięcej z nich także było kradzieżami sklepowymi (33,8%), to często popełniali oni kradzieże wymagające wkroczenia na teren posesji pokrzywdzonego (19,8%) – warto podkreślić, że ten sposób kradzieży był domeną mężczyzn, tylko jedna kobieta ukradła w taki sposób. Mężczyźni byli także sprawcami niemal wszystkich kradzieży paliwa ze stacji benzynowych – dokonali 87% z nich.

Tabela 31. Orzeczona kara a płeć

	Razem		Kobiety		Mężczyźni	
	n	%	n	%	n	%
Grzywna	254	54,3	48	60,0	206	53,1
Kara ograniczenia wolności	111	23,7	21	26,3	90	23,2
Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania	77	16,5	6	7,5	71	18,3
Kara pozbawienia wolności	45	9,6	1	1,3	44	11,3
Areszt	9	1,9	1	1,3	8	2,1
Inna	1	0,2	0	0	1	0,3
<i>Odsetki nie sumują się do 100 – możliwość wielokrotnego wyboru</i>						

Źródło: opracowanie własne.

Porównując karanie sprawców kradzieży dawniej i dziś, dostrzec można zmianę podejścia sądów w kierunku stosowania kar probacyjnych, czego wyrazem jest liczba skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Zakończenie

Wypada przyznać, że Leszek Lernell miał rację pisząc w 1978 r. o kradzieżach sklepowych następujące słowa: „Jak widzimy, w tym na pozór błahym (mając na względzie wartość skradzionego towaru w konkretnym wypadku) zjawisku kryminalnym ogniskuje się wiele ciekawych problemów dotyczących się postępu technicznego, systemu wartości, tradycji kulturowych, wzajemnych stosunków między ludźmi itp.”¹⁰⁸. Rozważania te nie ograniczają się jednak tylko do kradzieży sklepowych, ale także do pozostałej przestępczości kradzieży.

Zaprezentowane w artykule porównanie spraw sądowych o przestępstwo kradzieży ukazuje pewne zależności i zmiany w badanym przedmiocie. Okazuje się, że dziś zaczął dominować zarówno nowy przedmiot kradzieży, jak i sposób działania sprawców – kradzież elementów na sprzedaż w skupie złomu. Wśród badanych spraw „królowały” jednak tzw. kradzieże sklepowe. Sposób działania policji związany z wykorzystaniem nowych technologii zazwyczaj wiązał się z przedmiotem kradzieży, który na to pozwalał i był integralnie z nim związany – np. kradzież telefonu komórkowego powodowała, że policja mogła poszukiwać śladu korzystania z przypisanego do aparatu numeru IMEI.

Analizowane sprawy pozwalają wyciągnąć wniosek, że dzisiejszy sprawca kradzieży, podobnie jak dawniej, nie musi być zawodowcem. Zmienił się jednak sposób i możliwości działania sprawcy – dziś tak naprawdę wystarczy, że wejdzie do sklepu i uda mu się coś z niego wynieść albo na stacji benzynowej nie zapłaci za zatankowane paliwo. Podobnie łatwym łupem są elementy sprzedawane w punktach skupu złomu. Nawiązując za Anną Kossowską do założeń perspektywy działań rutynowych, można stwierdzić, że „do przestępstwa dochodzi, gdy motywowany sprawca napotyka w odpowiednim czasie i przestrzeni interesujący go, ale pozbawiony ochrony obiekt. Zgodnie z założeniami tej teorii w społeczeństwie nie zmienia się liczba potencjalnych sprawców, natomiast istotna jest liczba sposobności – atrakcyjnych, potencjalnych obiektów nieobjętych kontrolą. W społeczeństwach ponowoczesnych niezwykle wzrasta liczba sposobności przestępczych nie tylko z powodu presji na wzmożoną konsumpcję, co napędza produkcję i dostępność dóbr, ale także z powodu zakrojonych na szeroką skalę działań w dziedzinie kreowania potrzeb, rozbudzania popytu na produkty luksusowe, uważane za prestiżowe lub z jakiegoś powodu uznane za niezbędne, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Od liczby tych sposobności zależy nasilenie przestępczości, szczególnie przeciwko mieniu”¹⁰⁹. Koncepcja ta trafnie określa przedstawione w wynikach badań sposoby działania sprawców kradzieży i ich motywacje. Niezmiennie każde nowe sposobności dokonania kradzieży znajdują sprawcę, który je wykorzysta, a w ślad za nim pójdą następni – do czasu pojawienia się nowszych,

¹⁰⁸ L. Lernell, *Współczesne...*, op. cit., s. 77.

¹⁰⁹ A. Kossowska, *Zmiana...*, op. cit., s. 78.

dogodniejszych sposobów działania czy trafnych okazji. Analiza demograficzna sprawców wykazuje – i potwierdza w kontekście dawnych badań – korelację niskiego wykształcenia i niskich dochodów czy wręcz wysokiego bezrobocia wśród sprawców kradzieży. Charakterystyczne zatem dla przeciętnego sprawcy może być właśnie poszukiwanie jak najłatwiejszych środków do celu, jakim jest zysk czy posiadanie pewnych dóbr.

Oczywiście nawet wśród sprawców dokonujących kradzieży sklepowych zdarzają się „profesjoniści”, którzy wykorzystują specjalne techniki, takie jak owinięcie produktu w folię aluminiową czy działanie w parach i przekazywanie łupu, aby zmylić ochronę. Techniki te nie są dziś jednak zarezerwowane tylko dla „zawodowców”¹¹⁰. Jak przyznał jeden ze sprawców – sposób, aby torbę, do której wkładał skradzione przedmioty, wyłożyć folią aluminiową, znalazł, oglądając filmik na YouTube. W dzisiejszej dobie zainteresowania mediów przestępczością, także złodzieje mają „swoje 5 minut” i stają się bohaterami filmów dokumentalnych, książek lub przekazów medialnych, w których wyjawiają sekrety swojej „pracy”¹¹¹. Z jednej strony podobne relacje pozwalają nam – potencjalnym ofiarom – ustrzec się przed przykrą sytuacją kradzieży, a z drugiej strony dowodzą, że znakiem dzisiejszych czasów stało się masowe sprzedawanie życia przestępców. Pytaniem pozostaje, czy stwarza to więcej możliwości rozpowszechnionej „szkoły przestępczości” dostępnej dla każdego, czy pozostaje niegroźnym elementem popkultury.

Bibliografia

- Abraham W., *Pojęcie i stanowisko kradzieży w prawie polskiem* [The Notion and Position of Theft in Polish Law], Kraków 1882.
- Bielak R. (red.), *Polska w liczbach 2018* [Poland by the Numbers 2018], Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2018.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia* [Criminology], Arche, Gdańsk 2007.

---

¹¹⁰ Por. np. Z. Bożyczko, *Kradzież...*, op. cit. lub S. Milewski, *Szemrane towarzystwo niegdysiejszej Warszawy* [The Shady Characters of Former Warsaw], Iskry, Warszawa 2009.

¹¹¹ Zob. J. Grzyb, I. Zalewski, *Cale życie kradłem. Opowieść człowieka, który spędził w więzieniu 35 lat życia i nie stracił poczucia humoru* [I've Always Stolen. The Story of a Man Who Spent 35 Years in Prison without Losing His Sense of Humour], The Facto, Warszawa 2013 lub program telewizyjny *Złodzieje* TVN Turbo. Opis programu: „Podpowiemy, jak nie stać się ofiarą potencjalnego rabunku. Przeanalizujemy, jak działają złodzieje XXI wieku, zarówno na małą, jak i wielką skalę: od drobnych kradzieży po przekręty na iście światowym poziomie. Pokażemy najwymyślniejsze metody i triki, którymi posługują się przestępcy oraz doradzimy skuteczne metody walki i obrony przed nimi. Program poprowadzą «Fryzjer» i «Elvis» – były policjant zajmujący się kradzieżami oraz nawrócony złodziej, znający wiele numerów od podszewki” – *Złodzieje* [The thieves], TVN Turbo, <https://www.tvnturbo.pl/programy/zlodzieje,12730.html> [dostęp: 6.07.2018].

- Bożyczko Z., *Kradzież kieszonkowa i jej sprawca* [Pickpocketing and the Pickpocket], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1962.
- Bożyczko Z., *Kradzież z włamaniem i jej sprawca* [Burglary and the Burglar], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1970.
- Buczkowski K., Klaus W., Wiktorska P., Woźniakowska-Fajst D. (red.), *Zmiana i kontrola. Społeczeństwo wobec przestępczości* [Change and Control. Society against Crime], Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2017.
- Dmochowska H. (red.), *Polska 1989–2014* [Poland 1989–2014], Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014.
- Frydel A., *Przestępstwo rozboju w świetle kryminalistyki i kryminologii* [Robbery in the Light of Forensics and Criminology], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974.
- Grzyb J., Zalewski I., *Cale życie kradłem. Opowieść człowieka, który spędził w więzieniu 35 lat życia i nie stracił poczucia humoru* [I've Always Stolen. The Story of a Man Who Spent 35 Years in Prison without Losing His Sense of Humour], The Facto, Warszawa 2013.
- Kiersztyn A., *Czy bieda czyni złodzieja? Związki między bezrobociem, ubóstwem a przestępczością* [Does Poverty Beget Thieves? Connections Between Unemployment, Poverty, and Crime], Wydawnictwa UW, Warszawa 2008.
- Kobus A., *Przestępczość wśród ludności zamieszkałej w miastach i na wsi* [Crime among people living in cities and in the countryside], „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1974, nr 1.
- Kołąkowska-Przełomiec H. (red.), *Przestępstwa kradzieży z włamaniem. Studium kryminologiczne* [Crimes of Burglary. A Criminological Study], Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 1996.
- Kossowska A., *Zmiana społeczna a przestępczość – wzajemne związki, uwarunkowania, konsekwencje* [Social change and crime – mutual relationships, conditions, and consequences] [w:] K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzeplińska, P. Wiktorska, D. Wójcik, D. Woźniakowska-Fajst, *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce* [The Socio-Political Context of Contemporary Crime in Poland], Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa 2013, s. 73–102.
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do artykułów 222–316* [Penal Code. Particular Part. Vol. II. Commentary on the Articles 222–316], C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Kucharski M., *Modus operandi sprawców przestępstw kradzieży z włamaniem* [Modus operandi of burglars], Warszawa 2016 [niepublikowana praca doktorska].
- Lernell L., *Współczesne zagadnienia polityki kryminalnej* [Contemporary Issues of Criminal Policy], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978.
- Lernell L., *Zarys kryminologii ogólnej* [An Outline of General Criminology], Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
- Makarewicz J., *Źródła przestępstwa* [Sources of Crime], Warszawa 1913.

- Marek A., Pływaczewski E., Peczeniuk A., *Kradzież i paserstwo mienia prywatnego* [Theft and the Offence of Fencing Private Property], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985.
- Milewski S., *Szemrane towarzystwo niegdysiejszej Warszawy* [The Shady Characters of Former Warsaw], Iskry, Warszawa 2009.
- Pływaczewski W. (red.), *Kradzieże samochodów. Studia i materiały* [Auto Theft. Studies and Materials], Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 1993.
- Rau W., *Countries in transition. Effects of political, social and economic change on crime and criminal justice*, „European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice” 1999, t. 7, nr 4, s. 355–360.
- Siemaszko A. (red.), *Atlas przestępczości w Polsce 4* [An Atlas of Crime in Poland 4], Oficyna Naukowa, Warszawa 2009.
- Siemaszko A. (red.), *Atlas przestępczości w Polsce 5* [An Atlas of Crime in Poland 5], Oficyna Naukowa, Warszawa 2015.
- Siemaszko A., *Geografia występku i strachu* [The Geography of Vice and Fear], Łośgraf, Warszawa 2008.
- Stefański R.A. (red.), *Kodeks karny. Komentarz* [Penal Code. Comments], C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Szumski J., *Polityka karna wobec sprawców drobnych kradzieży* [Criminal Policy against the Perpetrators of Petty Theft], Ossolineum, Wrocław 1986.
- Świada W., *Kryminologia* [Criminology], Wydawnictwo PWN, Warszawa 1977.
- Waszkiewicz P., *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej* [A Treatise on Effective Crime Prevention], Towarzystwo Inicjatyw Prawnych i Kryminalistycznych Paragraf 22, Warszawa–Newark 2015.
- Waszkiewicz P., *Monitoring wizyjny miejsc publicznych w dużym mieście na przykładzie Warszawy. Próba analizy kosztów i zysków* [Visual monitoring of public places in a big city on the example of Warsaw. An attempt of cost and profit analysis], „Archiwum Kryminologii” 2012, t. XXXIV, s. 253–273.
- Zawłocki R. (red.), *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze. System Prawa Karnego. T. 9* [Crimes against Property and Economic Crime. Criminal Legal System. Vol. 9], C.H. Beck, Warszawa 2015.

Źródła internetowe

- Klimczak J., Czaplński M., *Efektywność karania za przestępstwa przepełnione na przykładzie kradzieży*, raport z badań Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości [The Effectiveness of Punishing for Double Crimes. A Case Study of Theft, a Report from the Institute of Justice], 2017, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/kolor_IWS_Czaplinski-M.-Klimczak-J._Efektywnosc-karania-...-na-przykladzie-kradziezy.pdf [dostęp: 30.12.2018].

Kradzież rzeczy cudzej [Stealing other people's belongings], www.statystyka.policja.pl, <http://www.statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/7-wybranych-kategorii-p/kradziez-cudzej-rzeczy/121942,Kradziez-cudzej-rzeczy.html> [dostęp: 14.09.2017].

Ludzie ze złomu [Scrapppers], *Newsweek.pl*, 5.11.2001, <http://www.newsweek.pl/polska/ludzie-ze-zlomu,28795,1,1.html> [dostęp: 6.07.2018].

Nowe przepełnienie kradzieży [The new double crime of theft], *Dogmaty Karnisty*, 14.09.2016, <https://dogmatykarnisty.blogspot.com/2016/09/nowe-przepełnienie-kradziezy.html> [dostęp: 12.09.2017].

Złodzieje [The thieves], *TVN Turbo*, <https://www.tvnturbo.pl/programy/zlodzieje,12730.html> [dostęp: 6.07.2018].

Akty prawne

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny [Act of 19 April 1969 – Penal Code], Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94.

Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń [Act of 20 May 1971 – Code of Petty Offences], Dz. U. z 1971 r. Nr 12, poz. 114.

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej [Act of 21 November 1967 on the general obligation to defend the Republic of Poland], Dz. U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw [Act of 27 September 2013 on amending the Code of Criminal Procedure and various other acts], Dz. U. z 2013 r. poz. 1247.

Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej [Act of 30 June 2000 – Industrial property law], Dz. U. z 2001 r. Nr 49, poz. 508.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny [Act of 6 June 1997 – Criminal Code], Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553.